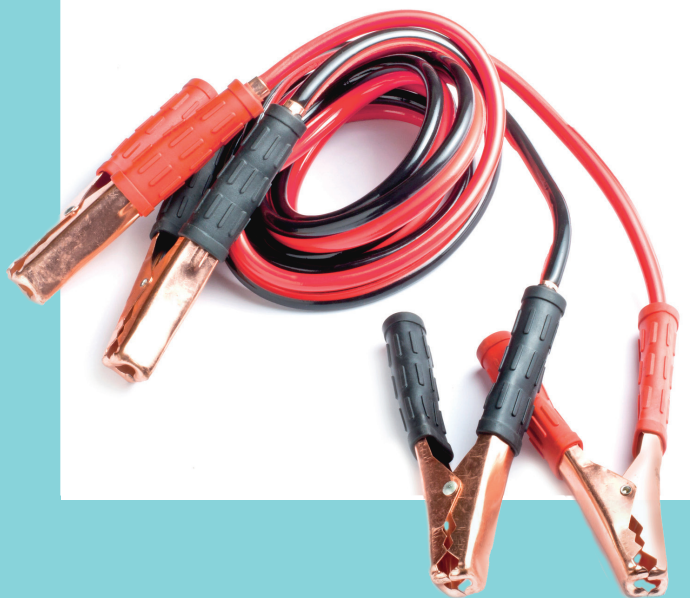

Jon Rogstad

From zero to hero

Om fleksible læringsarenaer,
frafall og veien tilbake

Fafo-rapport
2021:06

Jon Rogstad

From zero to hero

Om fleksible læringsarenaer,
frfall og veien tilbake

Fafo-rapport 2021:06

Fafo-rapport 2021:06

© Fafo 2021

ISBN 978-82-324-0588-6 (papirutgave)

ISBN 978-82-324-0591-6 (nettutgave)

ISSN 0801-6143 (papirutgave)

ISSN 2387-6859 (nettutgave)

Omslagsfoto: iStock: fontgraf

Trykk: Allkopi Netprint AS

Innhold

Forord	5
Sammendrag	6
1 Innledning	10
1.1 Analytisk rammeverk	13
1.2 Risikofaktorer.....	16
1.3 Data og metode	17
1.4 Gangen i rapporten	18
2 Café Hanco – hvem, hva, hvor og hvordan	19
2.1 Ungdommene	19
2.2 Hva er Café Hanco?.....	25
2.3 Startkabel-metoden.....	27
2.4 Forskerens blikk – og hva skjer videre.....	28
3 Selvfølelse og livsmestring	29
3.1 Sårbarhet og opplevd livsmestring	29
3.2 Aktiviteter for mestring og samhold.....	33
3.3 Samling rundt leirbålet.....	36
3.4 Stolthet som beskyttelse mot andres blikk	38
3.5 «Jeg holder en hånd på ryggen din».....	39
3.6 Å se ungdom der de er.....	40
4 Hjem og familie	43
4.1 Hva kommer ungdommen fra?	43
4.2 Hjelp til skolearbeidet.....	45
4.3 Foreldrenes råd.....	46
5 Tilhørighet og utenforskap	48
5.1 Mobbing og krenkelser – et vedvarende problem	48
5.2 Situasjonen for ungdommene	49
5.3 Verden er utenfor.....	51
5.4 Fellesskap og oppfølging.....	53
5.5 Fra individuell til kollektiv identitet	56

6 Framtidsorientering	58
6.1 Det er opp til meg hvordan resten blir	58
6.2 Eksamen og kompetansevurderinger	61
6.3 Arbeidsprøving.....	62
6.4 Hva har skjedd med ungdommene etter Café Hanco?.....	63
7 Avsluttende diskusjon.....	66
7.1 Sentrale funn.....	66
7.2 Voksne ildsjeler	68
Referanser.....	71

Forord

Denne rapporten er resultatet av et treårig prosjekt, hvor jeg har vært så heldig at jeg har fått følge et ungdomstiltak på tett hold. Gjennom intervjuer, møter, deltakelse og samtaler har jeg blitt kjent med ungdommene og de voksne og sett hvordan et tiltak kan drives fram med pågangsmot og entusiasme.

Takk til alle for å ha gitt meg tilgang og tillit. En særlig takk til Gunhild Rosnes, som ga meg oppdraget, og som åpnet dørene på Cafeé Hanco. Størst takk går likevel til ungdommene, som delte sine historier, opplevelser og erfaringer. Dere er suverene folk, og jeg er vanvittig imponert over motet dere viser, ikke minst når det gjelder å dele egne erfaringer med oppturer og nedturer.

Anna Hagen Tønder ved Fafo kvalitetssikret rapporten. Det er viktig med en ekstern leser når man har vært så tett på et prosjekt og menneskene der. Takk for gode kommentarer og viktige innspill. Takk også til publikasjonsavdelingen på Fafo, som har satt teksten i et rapportformat.

Jon Rogstad
Januar 2021

Sammendrag

Temaet i denne rapporten er frafall og metoder for å få sårbar ungdom tilbake til opplæring eller ut i lønnet arbeid. Konkret settes søkelyset på Café Hanco, som er et ungdomstiltak i regi av Viken fylkeskommune, Glemmen videregående skole og Oppfølgingstjenesten (OT). Målgruppen for Café Hanco er ungdom i OTs målgruppe, som er i alderen 16–21 år, samt ungdom i alderen 22–24 år som rekrutteres fra NAV. Felles for ungdommene er avbrutte utdanningsløp eller at de aldri startet etter endt grunnskole. I begge tilfeller er de sårbare, en situasjon som gjør at de har større risiko enn andre ungdommer for ikke å fullføre videregående opplæring eller gå ut i lønnet arbeid.

Det overordnede spørsmålet er hvorvidt det å bli en del av Café Hanco kan beskytte ungdom som har ulike typer risikofaktorer som gjør det vanskelig for dem å komme tilbake i påbegynt utdanning eller gå ut i arbeid.

Problemstillingene i prosjektet er som følger:

- Opplever deltakere på Café Hanco at de styrkes når det gjelder personlig kompetanse, sosial kompetanse og faglige kompetanse?
- Hvordan brukes Café Hanco som læringsarena for ungdom i OTs målgruppe?
- På hvilken måte bidrar Café Hancos metodikk og fleksible læringsarenaer til å bygge opp ungdommen til å bli selvstendige aktører i egne liv?
- Endres opplevelsen av fysisk og psykisk helse?
- Reduseres fraværet blant de som deltar?

Utgangspunktet for rapporten er todelt. For det første er det *ungdommene* og deres behov som settes i sentrum for analysene. For det andre forstås frafall som en *prosess* mer enn som en enkeltstående handling. I prosjektet har jeg fulgt 41 ungdommer gjennom tre årskull og hvordan de voksne på Café Hanco har jobbet med de unge og utviklet metodikken.

Café Hanco startet som en kafé, men er i dag tre ungdomsbedrifter: *Hanco Event* (kafé og catering), *Riv & Røsk* (bygg, anlegg, skogrydding, sjø og fangst samt ulike arbeidsoppdrag i nærmiljøet) og *Hanco Media* som lager reklamefilmer, og som tar fotooppdrag internt og for eksterne kunder. I tillegg gis det undervisning i samfunnsfag, som er et obligatorisk emne, sammen med fysisk aktivitet og friluftsliv.

Ambisjonen med Café Hanco er å fungere som startkabler for sårbar ungdom som har stoppet opp. Dette handler om å gi dem tilbake selvfølelse og opplevelse av mestring og å la dem prøve forskjellige typer aktiviteter. Det grunnleggende pedagogiske prinsippet er å gi ungdommen tro på seg selv og å gi dem kraft og motivasjon til å klare seg videre. Fleksibel læringsarena brukes for å betegne at Café Hanco er plassert mellom utdanningssystemet på den ene siden og arbeidslivet på den andre. En viktig del av fleksibiliteten ligger i å kunne trekke veksler på begge institusjonene og på den måten gi ungdommene et større rom til å prøve ut hva som passer for dem.

Analysene ble organisert i fire deler, ut fra dimensjoner hvor ungdommene er særlig utsatt for å være sårbare:

Dimensjon 1 Individuelle forhold som selvfølelse og livsmestring

Dimensjon 2 Familiær støtte og verdier i hjemmet

Dimensjon 3 Sosial tilhørighet og utenforskap

Dimensjon 4 Framtidsorientering, ambisjoner og motivasjon

Et viktig hensyn er at et offentlig initiert tiltak ikke kan gjøre alt. Forskning indikerer for eksempel at familien har avgjørende betydning for utdanningsvalg og skoleprestasjoner. Det er imidlertid ikke enkelt å gjøre mye med interne familieforhold gjennom politiske beslutninger. Kompenserende tiltak, hvor ungdommene styrkes på andre områder, kan derimot være aktuelt.

Hanco oppleves som nyttig av de aller fleste av ungdommene, og ungdommene mener gjennomgående at de er mer motiverte for å gå videre etter at de hadde vært på Hanco, enn før. Ungdommenes opplevelse kan også leses ut av resultatene. For alle tre årene har det dominerende flertallet av ungdommer enten gått tilbake på skolen, ut i lære eller over i lønnet arbeid.

Nøkkelen til Hancos suksess synes å være å skape et fellesskap og en erfart opplevelse av tilhørighet. Styrken i den fleksible læringsarenaen er følgelig at Hanco trekker veksler på arbeidslivets inkluderende logikk ved at det er bruk for alle som inngår i et team. Dette handler om erfaringer

med at eget fravær blir en belastning for andre, som da må gjøre jobben. Gjennom å være en fleksibel læringsarena kan Hanco ha elementer fra både arbeidslivet og skolen. Ungdommene følger undervisning i enkelte felles fag og kan avlegge eksamen, noe som innebærer at tiden på Hanco bringer dem nærmere en avklaring, enten det er i retning av studiekompetanse, ut i lære eller å finne seg en jobb. De fire sårbarhetsdimensjonene, og hva Hanco gjør, analyseres i kapittel 3, 4, 5 og 6:

Individuelle forhold som selvfølelse og livsmestring

Et sentralt mål med deltakelsen på Hanco er gi ungdommene opplevelse av mestring – gjennom turer, møter med andre og aktiviteter. Matlaging av høy kvalitet og ekstreme turer er eksempler på tiltak som gir ungdommene mestringsopplevelser med ringvirkninger, noe som synes å styrke selvfølelsen og øke trygghet i møte med nye mennesker. En base i arbeidet er videre å skape stolthet over det man får til, og hva man gjør på Hanco, noe som også er viktig for mange av ungdommene som synes det er vanskelig å stå i at de er en som er på tiltak.

Familiær støtte og verdier i hjemmet

Mange av ungdommene på Café Hanco kommer fra belastede familier og fra krevende familieforhold. I noen grad synes de voksne å fungere som reservefamilie for en del av ungdommene, men først og fremst er de viktige og supplerende voksne som gir faglig og personlig støtte til ungdommene. Den tette oppfølgingen innebærer likevel at det ikke kan være et klart skille mellom arbeid og fritid for de ansatte. De følger opp hver enkelt ungdom og legger mye energi i å være der som «hele mennesker», noe som gjør at de i stor grad må karakteriseres som ildsjeler.

Sosial tilhørighet og utenforskap

Man arbeider med å legge til rette for tilhørighet gjennom en rekke ulike typer aktiviteter, som er valgt og tilrettelagt ut fra deltakerne. Samtidig er det et avgjørende virkemiddel at de må strekke seg, og at det stilles klare krav til innsats. I tillegg er det lagt opp med en nedbygging av skillet mellom de ansatte (de voksne) og ungdommene. Blant de markante grepene som er tatt, er felles måltider, hvor de voksne og ungdommene sitter sammen og prater sammen om daglige gjøremål. Videre brukes den kollektive logikken fra arbeidslivet, som legger grunnen for en opplevelse av at det er «bruk for meg», og at man er savnet om man ikke møter. Dette

er en opplevelse mange av ungdommene på Hanco ikke har fra oppveksten og tidligere skolegang.

Framtidsorientering, ambisjoner og motivasjon

Hanco skal være som startkabler for ungdommene. Det vil si at Hanco skal tenne en gnist så de har motivasjon til å gå videre på egen hånd. Neste spørsmål er hvor de skal gå. Dette hjelper Hanco med ved rådgivning, men særlig gjennom å sikre at ungdommene får prøve flere aktiviteter, både via ungdomsbedriftene og i arbeidslivet. I tillegg kan de avlegge eksamen i flere fag, slik at de får studiekompetanse. Et viktig element er også at Hanco ikke skal bli en varmestue for ungdommene. De skal videre når de er klare, og senest etter ett år.

1 Innledning

Denne rapporten handler om frafall og metoder for å få sårbar ungdom tilbake til opplæring eller ut i lønnet arbeid.¹ Formålet med prosjektet er å gi et kunnskapsgrunnlag som bidrar til inkludering av ungdom gjennom utvikling av læringsarenaer som trekker veksler på sentrale elementer både fra utdanningsinstitusjonene og arbeidslivet. I rapporten settes søkelyset på én slik arena, Café Hanco, som er et ungdomstiltak i regi av Viken fylkeskommune, Glemmen videregående skole og Oppfølgingstjenesten (OT).

I prosjektet har jeg fulgt 41 ungdommer gjennom tre årskull² og hvordan de voksne (måten de ansatte omtaler seg selv) har jobbet med de unge og utviklet metodikken.³ Café Hanco kan forstås som en pilot for å prøve ut en metodikk for hvordan fleksible læringsarenaer kan bidra til å få sårbare ungdommer tilbake på sporet.

Målgruppen for Café Hanco er ungdom i OTs målgruppe, som er i alderen 16–21 år, samt ungdom i alderen 22–24 år som rekrutteres fra NAV. Felles for ungdommene er avbrutte utdanningsløp eller at de aldri startet etter endt grunnskole. I begge tilfeller er de sårbare, en situasjon som gjør at de har større risiko enn andre ungdommer for ikke å fullføre videregående opplæring eller gå ut i lønnet arbeid. Når det gjelder bakgrunn, er det relevant å betone at dette er ungdommer som gjerne har

¹ Etter Reform 94 ble videregående opplæring for alle gjort til en rådende norm. Man kan problematisere dette premisset, akkurat som man kan spørre om vi er for utålmodige med ungdom. Frafallsraten synker betydelig om man måler gjennomføringen av videregående opplæring etter ti år i stedet for etter fem år (Vogt 2017). Men uavhengig av definisjon er en sentral utfordring at mange som har et opphold i skolegangen, skal tilbake i opplæring eller ut i arbeid. Best mulig tilrettelegging for denne gruppen er derfor av stor interesse og betydning, både for den enkelte og for samfunnet.

² I denne perioden var det totalt 71 ungdommer som var tilknyttet Café Hanco.

³ De som arbeider på Café Hanco, er ansatte og mottar lønn for arbeidet de gjør. I utskrivningen av intervjuene ble jeg imidlertid klar over at de omtalte seg som «de voksne» når de snakket om seg selv i relasjon til ungdommene. Når de refererte til hverandre, brukte de begrepet kolleger. Jeg har tatt det med, for betegnelsen vitner om relasjonen til ungdommene, at den var mer familiær enn for eksempel i en skoleklasse.

sammensatte utfordringer, noe som innebærer at utfordringene ofte forsterker hverandre. Det kan for eksempel være forhold knyttet til familie, erfaringer med utenforskap, sykdom, rus, manglene tilhørighet og lærevansker.

Kafeen er navet i virksomheten, i form av å være et fysisk sentrum og et møtepunkt, som ulike aktiviteter organiseres ut fra. Det uttalte målet med å etablere Café Hanco er å bidra til at flest mulig fullfører og består videregående opplæring eller får jobb som kan føre til et yrke og lønnet arbeid. Tiltaket ble etablert på bakgrunn av tall fra OT, som viste at 1500 ungdommer sto uten tilbud i 2017, noe som fikk daværende fylkesdirektør til å kontakte Glemmen vgs., ved daværende rektor Gunhild Rosnes.⁴ Etter kort tid med planlegging og utvikling ble kafeen startet i mai samme år.

Ideen var å etablere et tiltak som kunne plasseres mellom utdannings-systemet og arbeidslivet, med mål om å fange opp ungdom som sto utenfor opplæring og arbeid. Gjennom å legge Hanco under Glemmen vgs. formelt, men med betydelige frihetsgrader til blant annet å samarbeide tett med aktører i arbeidslivet, var det mulig å tilby ulike former for kombinerte opplæringsløp.⁵ Det pedagogiske prinsippet var, og er, at ungdommene skal bli sett som den de er, og møtes der de er i livet. Videre skal ungdommene inkluderes i sosiale og faglige fellesskap og få oppleve mestring, tilhørighet og trivsel, noe som i neste omgang danner grunnlag for læring og arbeidsprøving.

Tiltaket startet som en kafé, men er i dag tre ungdomsbedrifter: *Hanco Event* (kafé og catering), *Riv og Røsk* (bygg, anlegg, skogrydding, sjø og fangst samt ulike arbeidsoppdrag i nærmiljøet) og *Hanco Media* som lager

⁴ Hentet fra Café Hancos brosjyre.

⁵ Det finnes noen ulike modeller for kombinerte løp allerede. Tidligere hadde man prosjekt til fordypning (PTF), det har nå skiftet navn til yrkesfaglig fordypning (YFF). Det er også gjort en rekke forsøk med vekslingsmodeller, som skal sikre kombinasjonsløp. Forskrift om yrkesfaglig fordypning (YFF) gjelder fra 1.8.2016. Formålet med faget er å gi elevene mulighet til å prøve ut ett eller flere aktuelle lærefag slik at de kan få et godt grunnlag for å velge lærefag. Gjennom ordningen med praksisbrev skal elever kunne oppnå kompetansemålene ved praktisk opplæring i bedrift. Til tross for at alle modellene har til felles at de skal økte fleksibiliteten, er de ganske ulike: PTF/YFF er et fag som alle yrkesfagelever har, vekslingsmodeller er forsøk med alternative opplæringsløp, mens praksisbrevordningen er et toårig opplæringsløp der man tegner opplæringskontrakt med en lærebedrift.

reklamefilmer, og som tar fotooppdrag internt og for eksterne kunder.⁶ I tillegg gis det undervisning i samfunnsfag, som er et obligatorisk emne, sammen med fysisk aktivitet og friluftsliv. Ungdommene kan også ta andre emner og melde seg opp til eksamen som privatister. I samarbeid med hver enkelt ungdom lages det en individuell plan, hvor det settes klare mål, for eksempel om studiekompetanse gjennom å gå opp i enkeltfag, gå over i lære eller gå ut i arbeidspraksis.

Tiltaket Café Hanco skriver seg inn i en pågående diskusjon om hvordan frafall fra videregående opplæring kan reduseres. Dette er et tema som har vært høyt på den politiske dagsordenen siden Reform 94. Fra da har andelen som ikke fullfører et påbegynt utdanningsløp, vært påfallende stabil, og i dag er det noe under én av fire unge som kommer inn under myndighetens definisjon av frafall, hvilket innebærer at man ikke har fullført videregående i løpet av fem/seks år etter oppstart (SSB).⁷

Det overordnede spørsmålet er følgelig hvorvidt Café Hanco kan styrke eller beskytte ungdom som har ulike typer risikofaktorer, som gjør det vanskelig for dem å komme tilbake i påbegynt utdanning eller gå ut i arbeid.

Problemstillingene i prosjektet er som følger:

- Opplever deltakere på Café Hanco at de styrkes når det gjelder personlig kompetanse, sosial kompetanse og faglig kompetanse?
- Hvordan brukes Café Hanco som læringsarena for ungdom i OTs målgruppe?
- På hvilken måte bidrar Café Hancos metodikk og fleksible læringsarenaer til å bygge opp ungdommen til å bli selvstendige aktører i egne liv?
- Endres opplevelsen av fysisk og psykisk helse?
- Reduseres fraværet blant de som deltar?

Innledningsvis er det relevant å plassere tiltaket inn i et institusjonelt landskap. Café Hanco er en del av utdanningssystemet gjennom å være underlagt en videregående skole og derigjennom fylkeskommunen. I kraft av å ha risikoutsatte ungdommer som målgruppe er dette personer som har møtt en rekke andre institusjoner. På skolene har de gjerne hatt

⁶ Hanco Media er den siste av ungdomsbedriftene og var under etablering mens jeg gjennomførte intervjuene. I denne evalueringen er det derfor svært lite om Hanco Media.

⁷ <https://www.ssb.no/vgogjen>

kontakt med pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT). De som har sluttet på skolen, er en del av OT, som arbeider ut fra et mandat for å få ungdom tilbake i opplæring. For de unge som står utenfor opplæring og arbeid (såkalte NEET-ere⁸), er NAV ansvarlig for å gi tilbud om råd, veiledning samt ulike ytelser i form av stønader og trygder.

1.1 Analytisk rammeverk

Utgangspunktet for rapporten er todelt. For det første er det *ungdommene* og deres behov som settes i sentrum for analysene. Dette følger av et ideal om å snakke med de frafalne i stedet for å snakke om frafallet (Reegård & Rogstad 2016).⁹ For det andre forstås frafall som en *prosess* mer enn som en enkeltstående handling. Frafall forstås som et ytterpunkt på en skala, med normert løp på den motsatte enden av skalaen.¹⁰ Spørsmålet er om Café Hanco kan reversere utviklingen på vei mot varig frafall for de aktuelle ungdommene, slik at det blir en pause utenfor i stedet for et varig utenforskap. Rosen mfl. (2019) bruker begrepet «stop-out» for å betegne et midlertidig avbrudd, i motsetning til «drop-out» som er frafall av varig karakter.

Med utgangspunkt i dette perspektivet er det nærliggende også å forstå veien tilbake som en prosess. Det innebærer at tilbakevending ikke kan betraktes som et resultat av én handling. Som vi skal se senere i rapporten, er omstart en beslutning som må gjøres igjen og igjen. Tilbakevending er resultatet av en serie daglige beslutninger om å møte opp og å gjennomføre aktiviteter ut fra en oppsatt plan.

Det sistnevnte kan ses i kontrast til funn fra Hilde Thrana (2016). Hun hevder at mange unge synes tiden før de dropper ut, er preget av usikkerhet og tvil, mens tiden etterpå er kjennetegnet av en lettelse. I denne

⁸ NEET er en forkortelse for «Not in Education, Employment or Training».

⁹ Det er nærliggende her å referere til filosofen Søren Kierkegaard, som har skrevet innsiktsfullt om hvordan man kan hjelpe andre: «Hvis det i sannhet skal lykkes å føre et menneske hen til et bestemt sted, må man først og fremst passe på å finne ham der hvor han er, og begynne der. Dette er hemmeligheten i all hjelpekunst. Enhver der ikke kan det, er selv i innbilning, når han mener å kunne hjelpe andre. For i sannhet å kunne hjelpe en annen, må jeg forstå mer enn han, men dog vel først og fremst forstå det, han forstår. Når jeg ikke gjør det, så hjelper min mer-forståelse han slett ikke.» (Kierkegaard 1994)

¹⁰ «Dropping out seems to be a function of multiple factors across multiple domains, with the factors often interacting with each other. Indeed, students seem to drift toward dropping out as multiple situations compound each other, rather than making a single decision based on a single event.» (Hupfeld 2010: 1)

rapporten skal vi se at tiden etterpå heller ikke er enkel, tvert om. Ungdommene jeg har intervjuet, har til felles at de opplever omstart som krevende, at de tidvis er i tvil, og at de er usikre på hva de vil, noe som også er motivasjonen for å starte Café Hanco.

Ungdomstiltak, av den typen som studeres i denne rapporten, har et potensial til å utgjøre en forskjell i unge menneskers liv. Den institusjonelle utfordringen er å skape et miljø hvor ungdommene føler seg sett og inkludert, for deretter å følge dem opp enkeltvis, slik at de holder seg på sporet med en ny kurs. Oppfølging kan innebære alt fra oppmuntringer og heiarop, å ringe og vekke de som de ikke møter, til å kjøre og hente dersom det er nødvendig. Problemene for ungdommene skyldes mange ulike forhold. En del kommer fra ustabile familier eller fra situasjoner hvor de foresattes oppfølging har vært mangelfull. Andre har flere og mer sammensatte problemer knyttet til forhold som sykdom, lav selvfølelse, manglende læring, manglende kontakt med venner og forskjeller i motivasjon. Dette er hva man i litteraturen gjerne refererer til som «wicked problems» eller gjenstridige problemer (Rittel & Webber 1973; Danielsen mfl. 2020). Kompleksiteten i ungdommens bakgrunn og utfordringer stiller krav til de grepene som må tas for å gjøre noe med situasjonen.

Dessuten, om veien tilbake er lang, så er veien ut igjen, i form av et nytt avbrudd, ofte veldig kort. I løpet av tiden på Hanco vil det være perioder da et nytt avbrudd framstår som fristende for de fleste. Det å møte opp er derfor noe av det viktigste de unge kan lære på Hanco. En arbeidsgiver som skulle ta imot en ungdom fra Café Hanco, sa det slik: «Ungdommene må lære oppmøtekompetanse, det andre kan de lære hos oss.» De må orke, det krever at de har energi til å stå på. For mange er nettopp denne energien og motivasjonen i form av en tro på at de kan lykkes, noe de mangler når de kommer til Hanco. Med en metafor kan ambisjonen sies å være at Café Hanco skal fungere som startkabler for ungdommene.¹¹ Gjennom deltakelsen skal det tennes en gnist, og de skal få en retning, slik at de blir i stand til å klare seg videre på veien uten hjelp.

Café Hanco er et tiltak, men kan også forstås som en metode. Ungdommene får opplæring i en rekke ulike forhold, som planlegging, kundekontakt, regnskap, samarbeid og livsmestring. De ulike læringsløpene og læringsarenaene kobles til relevante læreplaner i ulike fag (og yrkesfag).

¹¹ Jeg har lånt begrepet startkabler fra forfatteren Tove Nielsen (2011), som bruker begrepet «startkabelbøkene» for å sette ord på hvordan hun startet å lese og bli interessert i litteratur.

Målet for den enkelte ungdom kan være studie- og/eller yrkeskompetanse, men også praksisbrev, kompetansebevis og lønnet arbeid (se mer i Nyen mfl. 2015; Tønder & Aspøy 2017).

Målet er at ungdommene skal styrkes på flere områder. Denne tilnærmingen er begrunnet med at ungdommene gjennomgående har flere typer sårbarhet, noe som innebærer at de har en særlig risiko for ikke å fullføre opplæring eller komme ut i arbeid. I løpet av tiden på Café Hanco er målet at de styrkes på forhold hvor de er sårbare, noe som i neste omgang reduserer risikoen for frafall eller at de ikke kommer ut i lønnet arbeid.

Denne tematikken aktualiserer spørsmål om hvordan den enkelte lærer og orienterer seg individuelt og i relasjon med andre. Dette emnet er blant annet diskutert i artikkelen «Learner identities in vocational education and training – from school to apprenticeship», hvor Hegna (2019) har intervjuet 23 ungdommer om deres vei ut i lære. I analysene tematiserer hun betydningen av læringsidentitet og elevidentitet. Ifølge Hegna vil elever med positive læringsidentiteter gjerne få bekreftet at de passer inn på skolen og de forventningene de møter der, mens en annen elev med negative erfaringer gjerne søker bekreftelse på denne oppfatningen gjennom manglende læring. Negative erfaringer fra skolen blir imidlertid endret som følge av å gå i lære. Mens skolen er opptatt av det individuelle, er man i langt større grad en del av et team når man er på en arbeidsplass. Dette ser Hegna som en kilde til suksess for de unge.

I denne studien skal vi se at en liknende mekanisme gjør seg gjeldende for ungdommene på Café Hanco. En stor del av suksessen synes følgelig å handle om overgangen fra en individualisert identitet, hvor man sammenliknes og lykkes ut fra prestasjoner, til en mer kollektiv identitet, som er forankret i en logikk som er hentet fra og forankret i arbeidslivet. Det særskilte med Café Hanco, som gjør denne studien til et bidrag i diskusjoner om skoleutvikling, er at Café Hanco ikke er knyttet til arbeidslivet. Hanco er underlagt en skole, men er samtidig en fleksibel læringsarena, ved at den trekker veksler på elementer fra både skolen og arbeidslivet. Denne studien er følgelig et inntak til å identifisere innovative grep for hvordan utdanningsinstitusjoner og arbeidslivet kan samarbeide på gode måter. Forskningens oppgave er å følge prosjektet, dokumentere grep som tas, og derigjennom identifisere lærdommer som kan overføres til andre skoler i andre deler av fylket og landet.

I den sammenheng er det relevant å trekke inn at Café Hanco er lokalisert i Fredrikstad. Hvilken betydning stedet har for frafall, er tematisert

en rekke ganger (se en oversikt i Reegård, Rogstad & Hegna 2019). Et relevant skille er hvordan stedet og forhold i lokalsamfunnet på den ene siden legger materielle og fysiske føringer på oppvekst, utdanning og arbeidsmarked, og på den andre siden fungerer som en referanseramme og oppfatninger om normalitet. Kort sagt er det forhold som er avgjørende for å forstå hva som gir status og hva som skaper mening for ungdommene.

Det som tidligere var Østfold, som nå er en del av Viken fylke, skilte seg ut i forhold til landsgjennomsnittet når det gjaldt en rekke utdanningsrelevante faktorer. I 2019 var det for eksempel tre av ti i Østfold som kun hadde grunnskoleutdanning, noe som er 5 prosentpoeng høyere enn for landet under ett. Sammenlikner man Østfold med de andre fylkene, var det kun Hedmark og Finnmark hvor andelen som kun har grunnskoleutdanning, var høyere.¹² Tilsvarende er andelen med universitets- og høyskoleutdanning lavere enn i de fleste andre fylkene i landet (se også Strand & Kindt 2020 for en oversikt over kunnskap om unge i utsatte bo-områder).

1.2 Risikofaktorer

I litteraturen legges det vekt på hvordan noen lykkes i å overkomme motstand og barrierer, mens andre ikke lykkes like godt. «Resilience» eller motstandsdyktighet er et begrep som brukes for å fange opp kjennetegn ved denne gruppen. Det avgjørende er at enkelte ungdommer med risikofaktorer som gjør dem sårbare, likevel klarer seg. «Educational resilience is the ability for youth who are particularly at risk due to personal or environmental conditions or experiences to succeed educationally.» (Rosen et al. 2019:262)

I litteraturen om frafall og resilience er det en rekke risikofaktorer som holdes fram (se f.eks. Helve & Evans red. 2013; Reegård & Rogstad red. 2016; Vogt 2017; Sabates mfl. 2010; Shean 2010; Rosen mfl. 2019). I denne rapporten har jeg valgt å se særskilt på fire dimensjoner, som samlet favner de sentrale risikofaktorene. De er ulike i omfang og innretning. Ikke minst er dette risikofaktorer som er forskjellige når det gjelder det potensialet Café Hanco har for å styrke ungdommene. Dette er forhold som de voksne på Café Hanco må forholde seg til i møtet med ungdommene.

¹² <https://www.ssb.no/utniv/>

De fire dimensjonene er:

- Dimensjon 1 Individuelle forhold som selvfølelse og livsmestring
- Dimensjon 2 Familiær støtte og verdier i hjemmet
- Dimensjon 3 Sosial tilhørighet og utenforskap
- Dimensjon 4 Framtidsorientering, ambisjoner og motivasjon

Et underliggende budskap i denne sammenheng er betydningen av rekrutteringen til Café Hanco. Alle typer ungdommer med forskjellige grader av sårbarheter vil ikke kunne fungere på et sted som Café Hanco. Det er også ungdommer som har blitt lost ut av tiltaket. Det kan være forskjellige årsaker til at de ikke fungerer eller får utbytte av å være med på tiltaket. For eksempel kan alvorlig sykdom og lidelser medføre at de har behov for andre typer hjelp. Det er også slik at ungdommene må ha en viss grad av indre motivasjon, slik at de er mottakelige for den hjelpen de tilbys.

1.3 Data og metode

I prosjektet har jeg samlet inn mange ulike typer data. Den viktigste kilden er kvalitative gruppeintervjuer med ungdommene på Hanco. Sammenliknet med enkeltintervjuer har gruppeintervjuer en fordel når det gjelder ressursbruk. Man rekker å intervju flere informanter innen den gitte rammen. Substansielt er også bruk av gruppeintervju interessant fordi det muliggjør at informantene kan reflektere over spørsmålene seg imellom. I flere av intervjuene jeg gjennomførte, skjedde nettopp dette, gjerne fordi en av ungdommene refererte til en konkret hendelse. De andre fortalte da hvordan de hadde opplevd den samme hendelsen.

Andres respons, og det å bli gjenstand for blick utenfra, kan imidlertid også anføres som en innvending mot bruk av gruppeintervjuer. Det kan begrunnes med faren for at i en intervjusituasjon hvor det er flere personer, legger det føringer på hva som blir sagt, noe som for eksempel kan hindre at sensitive temaer kommer opp. Følgelig kan det hevdes at jeg kan ha gått glipp av erfaringer som ville kommet fram om jeg hadde snakket med ungdommene enkeltvis.

For å imøtekomme denne innvendingen supplerte jeg gruppeintervjuene med samtaler med en del av ungdommene enkeltvis. Disse samtalene skjedde gjerne mens jeg var med på ulike aktiviteter, som fisketurer, rehabilitering eller i kafeen. Min deltakelse var også en del av datainnsamlingen. For det første muliggjorde det at jeg kunne bli kjent med ungdommene på deres premisser, noe som trolig var viktig for å få deres tillit,

for det andre ga deltakelsen meg en god mulighet til også å innta rollen som observatør og se hvordan de voksne jobbet sammen med ungdommene, og hvordan de unge responderte.

Totalt har jeg gjennomført kvalitative intervjuer med 41 ungdommer (58 prosent) av totalt 71 ungdommer, fordelt på alle tre årskullene. Ungdommene jeg intervjuet, ble valgt ut med tanke på å sikre bredde i interesser og bakgrunn. Jeg intervjuet ungdommene i grupper som besto av mellom to og seks ungdommer. Hver gruppe ble intervjuet mellom 1 og 1,5 time med bruk av en løs spørreguide. Ett av de tre årskullene (2018–2019) har i tillegg svart på strukturerte spørsmål med bruk av websurvey. I praksis ble ungdommene kontaktet med SMS og fikk mulighet til å svare på undersøkelsen med bruk av smarttelefon. Totalt ble spørsmålene sendt til 18 ungdommer. Av dem svarte 17 på deler av undersøkelsen, mens 16 svarte på alle spørsmålene. Det er ikke mulig å generalisere fra ett årskull til de to andre. Samtidig gir data for ett kull en god oversikt over mekanismer det er rimelig å anta at er gyldige også for de to andre kullene.

Jeg har også intervjuet alle de voksne på Hanco gjentatte ganger i løpet av de årene jeg har vært der. I tillegg har jeg intervjuet representanter for de omkringliggende institusjonene: to intervjuer på Glemmen og PPT, fire intervjuer i OT, to intervjuer med representanter fra NAV, to fra opplæringskontoret og to fra samarbeidsbedrifter.

Prosjektet er godkjent av NSD. Et avgjørende forhold var etikken ved å forske på ungdom. Jeg har derfor jobbet aktivt med å sikre anonymitet. Der hvor det kunne være mulig med gjenkjenning, har jeg forelagt situasjonene for ungdommene.

Et spørsmål var om Café Hanco kunne og burde vært anonymisert som helhet. I gjennomgangen av dataene ble det raskt klart at dette ikke ville være meningsfullt. Det er ikke mange slike tiltak, noe som ville medført at en anonymisering ville resultert i så stor omskriving av caset at det nær sagt ikke ville være meningsfullt. Jeg har derfor vært ekstra varsom med hvilke sitater som settes på trykk.

1.4 Gangen i rapporten

I neste del ser vi på hva Hanco er, deretter hvem som deltar, og hvordan det arbeides. De neste kapitlene tar opp hvorfor de lykkes eller ikke. Vi ser på hver av de fire risikofaktorene før vi avslutter med en oppsummering hvor også de voksnes rolle tematiseres.

2 Café Hanco – hvem, hva, hvor og hvordan

Formålet med dette kapittelet er å gi innblikk i hva Café Hanco er, og hva som er de ulike aktivitetene som skjer i regi av tiltaket. Det kunne vært skrevet en omfattende historie om Hancos tilblivelse og utvikling, men det er ikke nødvendig i denne sammenheng. Siktemålet er snarere å gi en beskrivelse som er relevant for lesing av rapporten. Utover omtale av hva Café Hanco er, er det viktig å synliggjøre metodikken som benyttes, herunder hvordan de arbeider for å styrke ungdommene. Kapittelet inneholder også en omtale av de voksne. Dessuten får leserne et første møte med hovedpersonene, ungdommene.

Kapittelet bygger på Hancos egne rapporter samt observasjon og intervjuer med ungdommene og de ansatte.

2.1 Ungdommene

Hancos målgruppe er ungdom utenfor opplæring og arbeid i alderen 16–24 år. Samtidig dekker denne avgrensningen over at det er stor variasjon innad i målgruppen. Det kommer fram i intervjuene og synliggjøres om man ser på bakgrunnskjennetegn blant informantene som svarte på web-surveyen. Jeg har valgt å presentere funnene med absolutte tall ettersom det er få informanter. Til tross for at N er lav, skal det understrekes at tilnærmet alle fra det aktuelle skoleåret har besvart websurveyen. Sett i forhold til alle ungdommene i de tre årene består dette utvalget av 23 prosent (16 av 71 ungdommer).

Tabell 2.1 Oversikt over ungdommene på Café Hanco 2018–2019. Absolutte tall (N = 16).

Kjønn	Prosent (absolutte tall)
Mann	12
Kvinne	4
Alder	N = 16
17	2
18	2
19	3
20	1
21 år og eldre	8
Hvem bor du med?	N = 16
Mamma og pappa	4
Mamma	4
Pappa	1
For meg selv	7

Av tabell 2.1 framgår det at gutter var i flertall blant ungdommene i 2018–2019. Videre at mange av deltakerne er unge voksne. Det er følgelig ikke slik at Café Hanco rekrutterer inn ungdom rett etter avsluttet grunnskole. Dette er interessant fordi vi vet at den første bølgen av frafall skjer til jul på første trinn på videregående (Lillejord mfl. 2015). At Hanco har unge voksne som deltakere, speiles av at de fleste er myndige, og at nesten halvparten bor for seg selv. Det å bo alene, kanskje for første gang, stiller krav til de unge med hensyn til å ta hånd om seg selv. De skal handle mat, stå opp, planlegge dagene. For mange, som vi skal se, er oppmøte en av de store utfordringene med å ta grep om eget liv.

Så langt har vi sett hvordan ungdommene kan beskrives deskriptivt med bruk av et knippe variabler. Det er mangelfullt. Ikke minst dekker statistikk og gjennomsnitt over enkeltskjebner. Jeg vil derfor gi noen av ungdommene større plass, slik at vi allerede innledningsvis kan se noe av kompleksiteten og variasjonen. På dette punktet er jeg inspirert av biografisk eller narrativ metode, hvor informantene gis anledning til selv å fortelle sin historie uten for mye føringer fra forskeren. Min undring var motivert ut fra ideen om at alt starter et sted. Spørsmålet jeg ga ungdommene, var å be dem fortelle om veien fram til Hanco. Jeg har valgt å ta

med tre historier. I de unges fortellinger ligger det også flere mulige forklaringer på hvorfor nettopp dette er ungdommer med en frafallsrisiko.

I fortellingene er navnene endret, og enkelte konkrete hendelser er omskrevet eller fjernet slik at de ikke kan gjenkjennes. For å være sikker på at de aktuelle ungdommene synes det var ok at deres historie ble brukt, er de forelagt utskriften. Alle har aktivt godkjent at fortellingen står på trykk. Bruk av historiene er også forelagt og avklart med forskningsetisk utvalg ved Fafo.

Trines historie

Ja, jeg har vel egentlig hatt problem helt siden overgangen fra barneskole til ungdomsskole. Barneskolen gikk ganske, relativt greit, det gikk fint. Og så kom jeg over til ungdomsskole og åttende klasse, da ble jeg ekstremt mye mobbet. Var den som sto utenfor, ingen skulle snakke til deg. Det var veldig på at hun skulle ikke bli inkludert i det hele tatt i noen ting. Og det var både fra elever og læreren sin side.

Jon: Fra læreren også?

Ja. Jeg ble heller ikke invitert med på skoleturer. Til slutt så endte det med at jeg kom inn i et veldig dårlig miljø med veldig mange som var mye eldre enn meg, og sluttet å gå på skolen når jeg begynte i niende klasse. Da møtte jeg ikke opp. Hjemme så fortalte jeg ikke noe om det her, så jeg gikk til bussen på morgenen, og så var det en som kom og hentet meg der på morgenen. Så var jeg borte hele dagen hos venner som ikke gikk på skolen, som var ekstremt mye eldre enn meg. Så kjørte de meg tilbake til bussen, og så så det ut som om jeg hadde vært på skolen. Og det her gikk jo ... Ja, det gikk jo et halvt år til ett år, og det ble ikke ... Det ble ikke sagt fra gjennom skolen. Det ble ikke lagt merke til at jeg ikke var til stede. Og fikk da bare ...

Det ble tatt opp på møte til slutt da mamma fant ut av det. Og da ble det lagt ut en anonym undersøkelse der alle sa at jeg hadde det fint, og at jeg var med venner og sånn, og så var jeg ikke der. Så det endte det med at fylket måtte sende en for å se hvordan jeg hadde det, og klare å innse at jeg var ikke på skolen. Og det så hun jo, at jeg var borte hver dag, men læreren la ikke merke til at jeg ikke var der. Og da fikk jeg bytte skole. Jeg hadde søkt flere ganger om å bytte skole, men fikk svar nei da. Og så fikk jeg bytte, byttet til xxxx. Ting ble bedre i en periode. Jeg hadde noen å snakke med på skolen i hvert fall og kunne være med noen, men ikke på fritiden.

Begynte på videregående, så gikk jo samme problemet tilbake, for da begynte jeg jo i klasse med de jeg hadde gått i klasse med tidligere. Fra den tidligere skolen. Og ble da litt på nytt, at jeg ble ikke snakket til, fikk ikke være med på noe. Var veldig utenfor. Mye alene. Og jobben min betydde alt. Jeg jobbet, jeg kunne ... Jeg dro heller på jobb enn å være på skolen.

Og så ble jeg liksom mer og mer psykisk dårlig. Har fått mye depresjoner og sosial angst og veldig mye angst. Hele tiden. Og sånn har det jo gått hele tiden. Jeg begynte jo først på videregående, og så begynte jeg på nytt igjen på restaurant og matfag, en annen linje. Og sluttet der fordi jeg klarte ikke, og jobbet fulltid. Og da gikk ting veldig mye bedre. Og så begynte jeg på skolen igjen i fjor. Begynte på salg og service. Og da gikk det egentlig helt rævva. Det gikk så dårlig psykisk sett. Så jeg har liksom ... Ja, er i kontakt med DPS [psykologisk helsevern] og prøver å få hjelp for å klare å gjennomføre hverdagen. Så det er litt derfor jeg sluttet på skolen, jeg sluttet å møte opp, og så fikk jeg beskjed om at jeg skulle slutte for jeg hadde så mye fravær uansett, og da kom jeg hit bare for å klare å bli frisk igjen. Rett og slett.

Jon: Hvordan har du det nå?

Å begynne på Hanco har vært utrolig. Jeg har fått prøve meg på så mye forskjellig. Vi er et team, og jeg hører med noe mer. Det liker jeg. På kjøkkenet er det ikke bare meg. Vi lager mat sammen.

Merker veldig stor forskjell på meg selv også. At det har blitt en forskjell å komme hit og føle at du blir inkludert i noe. Da jeg begynte på salg og service, så begynte jeg med mange som var veldig mye yngre enn meg, og da ble man utenfor uansett, liksom. Så jeg ble den personen man kunne spørre om å kjøpe snus, og så gjorde jeg det ikke, liksom, siden jeg var over 18. Så veldig sånn ... Jeg var der for at de prøvde å utnytte meg til å gjøre ting.

Jon: Klarer du å slappe av her?

Nei, for ... Jeg kjenner jo, vet om flere som har vært mobbet og opplevd at de blir gående litt sånn i alarmberedskap og ser etter tegn på at de blir holdt utenfor. Og så er det jo ikke sånn i det hele tatt, men det å klare å føle seg litt trygg, da. Mhm. Nei, jeg merker ... Eller, jeg har jo blitt bedre her, men man merker man blir litt sånn ... Man blir stresset over at alle skal like deg hele tiden, og at man alltid skal være den blide og fornøyde. Og så setter man seg i bilen på vei hjem, og da ... Da kan tårene komme. Når man ikke er med noen.

Geirs historie

Det startet litt i ungdomsskolen, startet egentlig først på barneskolen på syvende klasse, da begynte jeg å drastisk synke ned i karakterene mine, hadde ikke noe vilje til å gidde å lære egentlig, for jeg hadde blitt tullet med jævlig mye med fra barna der. Mobbet også. Utover i ungdomsskolen gjorde jeg det litt bedre, men så fikk jeg en smell i niende trinn. Da fikk jeg brudd i to av ryggkilene mine. Så satt jeg i rullestol i seks måneder og gikk på krykke i fire måneder etter der igjen og gikk på rehab for å kunne gå igjen. Det ødela skikkelig for meg til å begynne å lære igjen. Og det var vanskelig for meg å komme inn i det sosiale livet igjen.

Jeg hadde vært inne på sykehuset veldig mye. Og så når jeg kom ut igjen og kunne begynne å gå igjen, så flyttet jeg med en gang til min far i utlandet. Gikk fire måneder på skole, som var ikke moro. Så flyttet vi tilbake til Norge igjen. Så jeg har vært veldig mye fram og tilbake, så jeg har aldri fått festet meg ordentlig. Så kom jeg til Fredrikstad, og da hadde jeg gått glipp av mye. Da jeg skulle begynne første året på videregående, var jeg i utlandet, så da tok jeg resten av det året fri. Og da sank jeg bare ned i et hull psykisk og satt nesten ni måneder innesperret på rommet mitt og gjorde ikke noe annet enn å spille videospill eller sitte og se på serier og gjøre ikke noe annet. Visste ikke hva jeg skulle gjøre.

Jeg begynte på Glemmen året etter der igjen. Jeg greide å gå åtte måneder. Det var fremdeles ganske tøft, det var fremdeles vanskelig å sosialisere seg og venne seg til det som var rundt. Og to måneder før jeg skulle bli ferdig med teknisk og industriell produksjonslinja, så droppet jeg ut fordi jeg kunne ikke mer. Det var for hardt.

Året etter gikk jeg på folkehøyskole, og det greide jeg faktisk. Da gikk jeg hele året på folkehøyskolen. Det var en «life experience», kan man si. Det snudde litt på hvordan den tankegangen min var. Jeg greide å akseptere det som skjedde rundt meg, mye lettere etter det året ... Når jeg var ferdig med det året, fikk jeg faktisk jobb. Men så tenkte jeg «jeg har jo ikke fullført videregående, jeg kan prøve å begynne på det igjen». Søkte meg inn på tre linjer, jeg fikk dessverre tredjevalget mitt som var ... Jeg husker ikke 100 prosent hva det var, men det var med tekstil og stoff og litt design. Tegning kunne jeg litt, men det var noe jeg ikke brant for, så jeg bare sa ifra «det her vet jeg jeg ikke kommer til å greie å feste meg på, for det her er ikke noe jeg brenner for». En uke senere eller noe fikk jeg beskjed om at de skulle begynne med en restaurantkjede, Café Hanco. Siden jeg hadde vært i en restaurantkjede som hadde litt kaffe og varmmat på sida ... Det var på en måte som en diner. Og da tenkte jeg «kan jo prøve det,

da». Kan prøve det, og se hvordan det gikk. Jeg likte meg siden dag én her. Jeg har det så mye bedre. Eneste som kunne vært bedre, var ... Nei, jeg vet egentlig ikke. Det er ikke noe her. Det var strålende bra, de fikk det til kjempefint her.

Eriks historie

For meg så startet det jo trått allerede på ungdomsskolen. Åttende klasse gikk greit, og så ble det verre og verre fordi jeg hadde ikke bra lærere. De fleste av dem var ikke bra, ikke noe bra rektor. Og ting skjedde på skolen, og det ble tatt opp med foreldre og sånn, og så sitter rektor og lyver til oss rett opp i ansiktet på oss. Så de hjemme hadde jo også gitt opp ungdomsskolen. Og jeg var mye borte og sånn, fordi at det gikk veldig dårlig. Og så husker jeg at jeg hele tiden fikk høre at «du kommer ikke til å klare videregående» og sånne ting av lærere som fulgte meg ut etter skolen var ferdig. Og så det hele tiden «du kommer ikke til å klare deg på videregående» og mye sånn. Men jeg søkte videregående, så søkte jeg på restaurant og matfag på første, og så tok jeg vel helse og oppvekst på andre og tømrer på tredje. Og så endte jeg opp på feil linje, og så ...

Det var ille allerede dag én, trivdes ikke. Satt helt feil i klasserommet, kom hjem med ryggmerter og nakkesmerter for vi måtte sitte så skrått, vi hadde ikke lov til å snu på pultene litte grann en gang. Lærerne var ikke så bra. Og så ble jeg mer og mer deprimert på en måte, og så ...

Det merket de hjemme veldig godt, og da spurte jeg om å få bytte over til studiespesialisering, selv om i sommerferien der så gikk jeg og syntes synd på alle de som valgte å gå studiespesialisering. Og da endte jeg opp der sjøl.

Det var det eller droppe ut. Og da hadde jeg gått litt over en måned på skolen, og så gikk jeg ferdig det året på studie, men med en god del fravær. For jeg klarte liksom ikke, det ble for mye til slutt og dårlig miljø. Og angsten, begynte å slite med angst og depresjoner. Det ble verre og verre, så jeg klarte liksom ikke å holde meg i klasserommet, for da var det sånn kvalm, vondt i magen, holdt på å kaste opp og ble sittende sånn. Og så bestemte jeg meg bare for at det her går ikke, og delte opp skoleåret så jeg tok halvparten av fagene. Så da kom jeg meg gjennom året, for jeg ville ikke droppe ut. Og så kommer sommerferien, og da husker jeg som sagt det var en uke igjen, og da ble vi enige med PPT at jeg skal ikke tilbake på skolen, for det var ikke bra for meg.

Jeg var alltid interessert i musikk, så da var det snakk om å prøve seg her nede [Café Hanco], og hvis det ikke skulle funke, så prøve noe musikkforretning. Og så var jeg litt skeptisk, og så kom jeg ned her og så at de malte, og jeg kjente en som sto her og malte og som skulle gå her, og han anbefalte meg å komme hit. Og snakket med folk her, og når jeg gikk herfra, så bare var jeg helt fast bestemt på at her ville jeg være. Som sagt, da fikk jeg beskjed om at «du får vente, og så får du svar om du får kommet inn».

Og da gikk det cirka en måned, og så fikk jeg telefon om at du kan starte på torsdag. Så satte de opp hva vi skulle gjøre og sånn, og de fikk tilpasset for meg veldig godt. Og i starten når jeg var her, så slet jeg med angst og var ... Klarte nesten ikke å komme inn. Det var ikke noe med folka her å gjøre, for det var bare sånn jeg hadde blitt vant til at angsten var sånn, klarte nesten ikke å dra til byen.

Og så ble det bedre utover og trivdes veldig godt, og alt var bra her. Så da fikk jeg roet meg ned. Og her var det. Det var ikke noe ... Skulket ikke noen ting. Gikk fra å ha fullt i fravær på videregående. Og der også fikk jeg ... På videregående fikk jeg også beskjed at fordi at jeg gjorde det dårlig i et fag, hvor jeg faktisk prøvde også, fikk jeg beskjed av læreren etter skolen at «det er ingen som tvinger deg til å være her, du trenger ikke å møte opp». Og det sier jeg «det sier du til meg fordi at jeg sliter i faget», så sier han «nei, du trenger ikke å være her», fikk jeg høre. Og det gjør ikke noe godt med deg.

2.2 Hva er Café Hanco?

Presentasjonen på nettet, som de fleste ungdommene starter å lese, er presis. Her gis det en kort innføring i hva kafeen er, og hvilke prinsipper det jobbes ut fra.

Målet med Café Hanco er å bidra til at flest mulig enten fullfører og består videregående opplæring eller går over i lønnet arbeid. I samarbeid med den enkelte utformes et løp med mål om yrkeskompetanse, samtidig som det gis mulighet til å ta eksamen som privatist i fellesfag og å fullføre studieforbereende løp. I tillegg får elevene arbeidserfaring og praksis, noe som kan lede til full opplæring i bedrift og deretter lønnet arbeid.

Alternative opplæringsarenaer – Café Hanco

Café Hanco er en alternativ opplæringsarena som gir deg mulighet til å finne ut hva du er god til og teste ut ditt talent. Du får brynet deg på arbeidslivets spilleregler både gjennom å drive forretning, produsere og markedsføre en bedrift og ungdomskafé.

Team Hanco legger stor vekt på godt samarbeid og god kommunikasjon og å lære gjennom å gjøre, prøve og feile. Vi er et lag og vi jobber sammen.

Vi er entreprenører og her du kan lære deg å starte din egen bedrift.

Du kan også ta opp fag, og ta ulike sertifiseringer som etterspørres i næringslivet. Vi kan gi deg en mulighet til arbeidsutplassering og derfra bygge opp kompetanse. Vi skreddersyr også praktiske opplæringsløp i samarbeid med næringslivet.

Vil du, så kan du! Team Hanco backer deg opp for at du skal nå måla dine!

Du trenger ikke være best på alt, det holder å være best på noe.

<http://cafehanco.fw7.no/>

Det jobbes mye med hvilke ungdommer som er aktuelle for Hanco. Gitt at de rekrutteres fra OT og NAV, er det først og fremst sårbare ungdommer som er aktuelle. Samtidig er det avgjørende at de som rekrutteres, har en viss motivasjon, slik at man med rimelighet kan anta at de vil ha nytte av å delta. I oppstarten utarbeides en individuell plan for hver av ungdommene på bakgrunn av en kartlegging. Gjennom kartleggingen får ungdommene elevstatus eller lærlingstatus, begge deler er mulig ettersom Hanco er underlagt Glemmen, men også er godkjent som lærlingbedrift innen restaurant og matfag. Uansett er deltakelse forpliktende, noe som blant annet innebærer at hver ungdom skriver under på en arbeidskontrakt, uten at Hanco er en arbeidsplass av den grunn. En av de voksne forklarte det slik:

Hos vanlige arbeidsgivere står det jo arbeidsoppgaver, hos oss står det mål vi skal oppnå.

Som presentert innledningsvis er kafeen navet i Café Hanco. Dette er et fysisk lokale, hvor det er plass til besøkende som kan sette seg ned og spise. I tilknytning til kafeen er det i tillegg undervisningsrom og kjøkken. Kafeen drives kommersielt og tilbyr også catering. Ideen er at mat er viktig for ungdom, og at kafédrift gir de unge mulighet til å prøve en rekke ulike typer arbeidsoppgaver, fra kjøkken til kundebehandling m.m.

Over tid har Café Hanco utvidet oppgavene og består altså i dag av tre ungdomsbedrifter. Utvidelsen sikrer stor variasjonen i aktiviteter, noe som gir de unge gode muligheter til å finne noe de trives med, og derigjennom oppleve mestring sammen med andre. Dessuten er bredden i muligheter et nyttig verktøy for kartlegging, karriereveiledning og ikke minst for å sikre at praksisutplassering blir mest mulig relevant ut fra behovene og ønskene til hver enkelt ungdom. Samfunnsfag inngår som et obligatorisk fag (det er valgfritt å gå opp til privatisteksamen) sammen med ukentlig fysisk aktivitet, friluftaktiviteter og overnattingsturer.

2.3 Startkabel-metoden

Sårbare ungdommer, som verken er i et opplæringsløp eller i arbeid, er i fare for varig å bli stående på utsiden av sentrale arenaer i samfunnet. I det foregående har vi pekt på at ungdommene som er på Hanco, skiller seg ut ved å ha en eller flere typer risikofaktorer. Vi pekte på fire dimensjoner som virker inn på ungdommene: individuelle forhold, familiær støtte, sosial tilhørighet og framtidorientering. For enkelte er det én av faktorene som er særlig utsatt, for andre er det kombinasjoner av flere. Café Hanco kan bringe ungdom tilbake på sporet gjennom å styrke hver enkelt ungdom på områdene der de er sårbare. Oppgaven er todelt. For det første må ungdommene gjøres i stand til å gå tilbake i utdanning eller ut i arbeid, for det andre må de kobles på aktuelle utdanningsprogram eller arbeidsgivere. Noe av det unike med Café Hanco er at tiltaket, gjennom å være lokalisert som en avdeling under en skole, har en mulighet til å ha tett dialog med skolen og lærerne som er tilknyttet skolen. Av den grunn kan man legge opp undervisning og tilrettelegge for eksamen slik at det passer programmet på Hanco.

Samarbeidet mellom Glemmen og Café Hanco er tett. Det er nok ansatte på Glemmen som mener at Hanco blir tilgodesett med for stor frihet og for mye midler, eller at det er andre ungdommer som trenger mer støtte enn de får i dag, uten at de dermed passer inn på Hanco. Jeg ble også fortalt at enkelte mente at turene var litt i overkant, og at det ikke kunne være nødvendig å lage så luksuriøs mat. Det ligger utenfor mandatet for denne evalueringen å vurdere denne typen innspill. For ungdommene på Café Hanco er det metodiske grepet å få en ny start. Gnisten i startkablene består i å skape sosial tilhørighet og gi faglig læring og utprøving sammen med arbeidsrettet praksis.

Det ligger utenfor denne evalueringen å vurdere kostnader opp mot samfunnsnytte i dette konkrete tilfellet. Det er likevel relevant å problematisere hva som er alternativet for disse ungdommene og for samfunnet. Unge som varig blir stående utenfor arbeidslivet, kan resultere i store kostnader for det offentlige over lang tid. En beregning gjennomført av Senter for økonomisk forskning har vist at en økning fra 70 til 80 prosent i andelen som fullfører videregående, vil gi en samfunnsøkonomisk gevinst på 5,4 milliarder for hvert kull (Falch mfl. 2009). I tillegg er det relevant å peke på at deltakelse på ulike samfunnsområder, deriblant i arbeidslivet, antas å ha betydelige positive effekter for den enkeltes velvære og selvfølelse.

2.4 Forskerens blikk – og hva skjer videre

Så langt har rapporten handlet om premissene for studien, om den teoretiske og metodiske bakgrunnen, aktivitetene på Hanco og hvem ungdommene er. Dette utgjør studiens utgangspunkt. De neste delene er konsentrert om årsakene til at Café Hanco synes å utgjøre en forskjell for disse ungdommene. Det aktualiserer hvordan aktivitetene øker beskyttelsen når det gjelder de aktuelle risikofaktorene.

I denne sammenheng skal også de voksne, eller de ansatte, trekkes inn. I intervjuene med dem ble jeg fortalt at å arbeide på Café Hanco oppleves som svært meningsfullt, men også krevende. De er profesjonelle, og de er ildsjeler. Ungdommene er viktigst. De har store og nær umettelige behov når det gjelder å møte trygge, gode og forutsigbare voksne, enten det er som veiledere, lærere, rollemodeller eller, ikke sjelden, i rollen som supplerende foreldre. At de ansatte refererer til seg selv som voksne, viser at de har en type familiær rolle i forhold til ungdommene. På spørsmål fikk jeg imidlertid vite at de voksne er kolleger når de snakker om hverandre. De to betegnelse – voksen og kollega – kan kanskje stå som uttrykk for de mange rollene de som er tilknyttet Hanco, må spille.

Faren for å brenne ut, å slite med å skille jobb og privatliv, har en plass i denne fortellingen, som for alle ildsjeler. Det er ikke en viktig del av denne studien, men det skal tematiseres fordi det er en del av de kritiske suksessfaktorene det er å bygge, vedlikeholde og sikre utviklingsmuligheter for teamet av voksne.

3 Selvfølelse og livsmestring

Dette kapittelet handler om ungdommene på Café Hanco. Sentrale spørsmål er hvordan de vurderer egen situasjon, og hvorvidt aktivitetene og de voksne bidrar til å styrke deres opplevde selvfølelse, tilhørighet og handlekraft. Kapittelet starter med å tematisere livsmestring, som tidligere forskning vurderer som avgjørende for å vende tilbake til skolen (Rosen mfl. 2019). Deretter flyttes blikket til ungdommenes erfaringer med å bli en del av gruppen på Hanco. Kapittelet bygger på gruppeintervjuer med ungdommene, samtaler med dem enkeltvis og den innsamlede websurveyen.

3.1 Sårbarhet og opplevd livsmestring

Felles for ungdommene på Café Hanco er at de har hatt negative erfaringer i møtet med hverdagslivets institusjoner, først og fremst skolen, lærere og fag. Mange forteller også om andre møter, som for dem har vært utfordrende, enten det har vært med rådgivere, PPT, OT eller NAV. Det de forteller at har vært vanskelig i disse møtene, er opplevelsen av manglende forståelse for hvem de er, hva de bærer på av tidligere opplevelser, og hva de vil med livet sitt. En del av de unge utfordrer også selve det normative premisset om at alle må ha skole for i det hele tatt å kunne bli lykkelige i morgendagens samfunn.

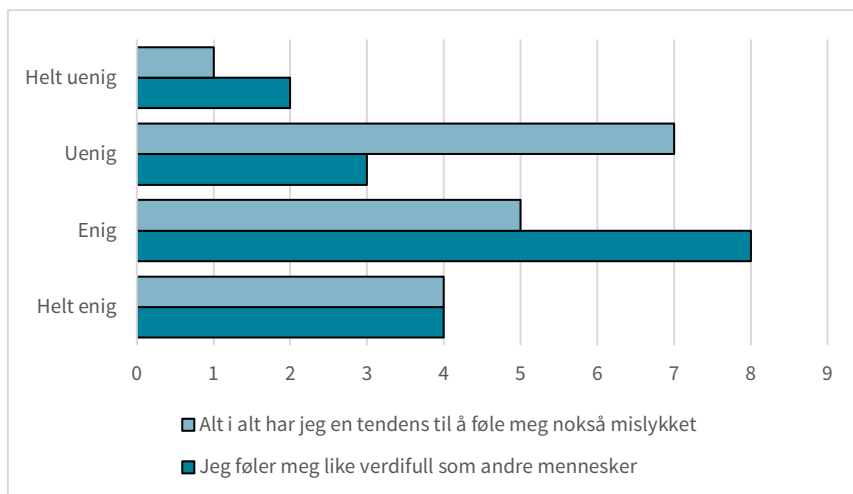
For å forstå disse ungdommene er det relevant å understreke at for dem er et møte med en representant for en institusjon kun ett møte i en serie av liknende møter – en situasjon som mange fortalte at de over tid opplevde som negativ, fordi forholdene likevel ikke ble bedre. For de fleste hadde problemene pågått lenge før de fikk tilbud om hjelp. En fortelling som gikk igjen, var utfordringer knyttet til jevnaldrende og det sosiale spillet i skolegården. Dette var opplevelser av mobbing og krenkelser, slik det ble eksemplifisert i fortellingene fra Trine og Geir. Idealer om å forstå de unge, ut fra hans eller hennes premisser, innebærer en anerkjennelse av erfaringer vedkommende bærer med seg. Dette er faktorer som virker inn på ungdommenes selvfølelse, selvtillit og selvpresentasjon.

Man kan undres over avstanden mellom ungdommenes fortellinger og systemets universelt utformede institusjoner. For eksempel er det vanskelig å lese fortellingene til Trine, Geir og Erik uten å spørre hvor alle var. Hvorfor grep ikke rektorer, lærere, rådgivere, PPT og BUP inn? Det er ikke mangel på velmenende institusjoner som er problemet. Riktignok hadde trolig fortellingene fått flere nyanser dersom representanter for de aktuelle institusjonene hadde kunnet uttale seg om de aktuelle sakene, men institusjonenes vurderinger er ikke avgjørende. Med utgangspunkt i paragraf 9 A presiseres det at den subjektive opplevelsen av krenkelser og utenforskap er tilstrekkelig. Et rimelig utgangspunkt er at ungdommene, som alle andre, ønsker å bli sett og anerkjent for den de er.

Så satt jeg på kontoret der da. Fikk liksom møte min kontaktperson eller hva jeg skal kalle henne ... Det er så fjernt. Jeg ser henne nesten ikke bak PC-en. Hun ser ikke meg heller ... he, he. Det er ganske langt fram for å si det slik.

I websurveyen er det spørsmål om de unges selvbilde, blant annet et spørsmål om hvorvidt de har en tendens til å føle seg mislykket, og om de ser seg som like verdifulle som andre mennesker. Svarene på de to spørsmålene er satt opp i figur 3.1, og fordelingene indikerer at ungdommene har svært varierende oppfatninger om disse to spørsmålene.

Figur 3.1 Ungdommens opplevelse av å føle seg mislykket, og om de ser seg som like verdifulle som andre. Absolutte tall (N = 17).

Figur 3.1 synliggjør at ungdommene på Café Hanco har et sammensatt selvilde: Noe over halvparten, ni av ungdommene, sier seg helt enige eller enige i at de alt i alt har en tendens til å føle seg nokså mislykket. Dette er en andel som skiller seg noe ut fra ungdom flest. I Ung i Norge er det «ni av ti som mener de har alt de ønsker seg», og om lag åtte av ti forteller at de er tilfredse med livet sitt (Bakken 2020). Samtidig skal det trekkes fram at åtte av ungdommene sier seg uenige eller helt uenige i denne påstanden.

For å få mer innblikk i ungdommenes selvfølelse ba jeg dem om å ta stilling til hvorvidt de føler seg like verdifulle som andre mennesker. Tolv av ungdommene svarte at de er helt enige eller enige i denne påstanden. Det er følgelig mulig å både føle at man ikke får til så mye, og oppleve at man er like verdifull som andre. Samtidig er det to personer som sier at de er helt uenige i påstanden om at de er like verdifulle.

At selvtiliten og selvfølelsen er sammensatt blant ungdommene, kommer også fram i det kvalitative materialet. Flere av ungdommene forteller at selvbildet i noen grad ble skadet som følge av vedvarende mobbing i barne- og ungdomsskolen. Det framgår videre at mange kjenner på ensomhet, at de mangler venner og folk å betro seg til:

Jeg er jo mest hjemme. Føler vel at de andre holder på med mye greier. Det startet på en måte med å slutte med fotball.

Å bo aleine er jo ganske ensomt av og til. Det er jo litt slik at jeg ikke alltid ser så mye poeng i å stå opp.

For å si det sånn så har jeg vært plaga hele livet. Hadde det ikke vært for kafeen og folka her, så vet jeg egentlig ikke hvor jeg hadde vært i dag.

Når du har fått så mye dritt som jeg har, så begynner du å tenke dritt om deg selv også. Det er det som er så utrolig kjipt.

Jeg sliter jo en del med sosial angst. Det har jeg gjort så lenge jeg kan huske.

Flere av de unge har ulike erfaringer med forskjellige typer helserelaterte utfordringer. Spennet er stort, fra sosial angst til ADHD og andre relaterte diagnoser som har bidratt til å gi dem mye motstand i møtet med andre jevnaldrende og voksne.

Poenget så langt er å få fram at ungdommene på Café Hanco gjennomgående er sårbare, med blandet selvbilde og ofte negative erfaringer i møtet med institusjoner som skulle ha hjulpet dem videre. Ungdommene beskriver ulike, men likevel store og små utfordringer knyttet til læring, opplevelse av utenforskap, sykdom og krevende familieforhold. Det er ikke én bakgrunnshistorie, men ungdommene har til felles at situasjonen de står i, er utfordrende, og at det kreves noe utover det man finner (og kan forvente å finne) i den ordinære skolen.

Det er i lys av risikofaktorene ungdommene er bærere av, at vi kan forstå hvilken betydning Café Hanco kan ha. For Hanco er noe mer enn et møtested hvor de unge har forpliktet seg litt ekstra gjennom en arbeidskontrakt. Indre trygghet og gruppebasert tilhørighet er blant de sentrale prinsippene i livsmestring. For mange av ungdommene er lav selvfølelse og vedvarende erfaringer med utenforskap blant de utfordringene de tar med seg inn når de starter på Hanco. Data fra de kvalitative intervjuene og websurveyen indikerer at Hanco i stor grad lykkes med å styrke ungdommene på disse områdene. I websurveyen ble dette kartlagt gjennom et spørsmål med åpent svaralternativ, slik at informantene måtte svare på den måten de selv følte for. Spørsmålet var hva de mente at var det viktigste på Café Hanco. Jeg har tatt med svar fra alle ungdommene som skrev noe (boks 3.1). Det mest påfallende er hvor samstemte svarene er.

Samhold, fellesskap og miljøet framstår som grunnmuren i hva ungdommene får ut av Café Hanco. Kort sagt handler det om trygghet i hvem de er, og hvordan de har det sammen med andre. Samtidig framgår det av listen at Hanco er mer enn fellesskap, blant annet å få de rette papirene, ha referanser og å lære seg å stå i det.

Svarene i boks 3.1 samsvarer med sentrale pedagogiske prinsipper som ligger til grunn for driften av Café Hanco. Et neste spørsmål er hvordan de voksne arbeider på Hanco for å skape opplevelsen av samhold, tilhørighet og mestring.

Boks 3.1 Hva er det viktigste på Café Hanco for deg?

- At det er fantastisk miljø. Du blir godt mottatt og er aldri alene
- Bare å ha et sted å gå mens man får veiledning. Så man ikke havner i dårlige vaner og mister motivasjon. Gode rollemodeller
- De kastet meg ut
- Det sosiale miljøet med ungdommene og de voksne
- Familiefølelsen. Nettverket. At dem vil og klarer å hjelpe oss opp og fram
- God læring
- Menneskene. Både de voksne og de andre ungdommene. Man blir alltid tatt imot med et varmt smil'. De viser at de bryr seg om meg og jeg er verdt noe
- Miljøet og det sosiale
- Å få gode papirer
- Å stå i det
- Samholdet
- Samholdet
- Selvforbedrelse
- Støtte og samhold

3.2 Aktiviteter for mestring og samhold

Blant de viktige grepene er felles turer, med til dels mye og krevende innhold. Det har vært fjelltur og lofotfiske, og noen har også vært med på Tall Ships' Races og Windjammer. Få av ungdommene har opplevd noe liknende tidligere. Turene er omtalt som svært krevende, noe som innebærer at de fleste av ungdommene tas ut av egen komfortsone. Utfordringen handler dels om at turene er fysisk utfordrende, dels om at det er krevende for mange å bo tett med folk de ikke kjenner godt på forhånd.

Mange av ungdommene fortalte at de både var spente og gruet seg til turene i forkant. I etterkant ble turene derimot omtalt som fantastiske. Forklaringen var for det første at turene skaper *fellesskap* ungdommene imellom og mellom de voksne og ungdommene. For det andre gir aktivitetene på turene ungdommene en opplevelse av *mestring*.

Når det gjelder det førstnevnte, turenes rolle i å skape fellesskap og felles referanserammer, var det noe mange av ungdommene var bevisst og snakket om etter turene. «Det var et før og etter», ble jeg fortalt. Gitt

at dette er ungdommer som i mange tilfeller har erfaringer med utenfor-skap, er dette i seg selv en ny og viktig erfaring. En sa det slik:

Jeg merket veldig, veldig, veldig forskjell på å være på Hanco før og etter Lofoten-turen. Det var det med at før Lofoten så virket det at det var litt mer som en skoleklasse, det med at man ikke kjenner alle og er ikke helt tilpass. Etter Lofoten ble det nesten som en liten kjernefamilie. Det blir litt ... Jeg ble litt automatisk mer sånn at jeg så mer alle folka, da, og det var dobbelt så lett å samarbeide og snakke med alle etter den turen enn det var før.

En annen legger til:

Man har sett hverandre i litt sånn utrolig slitne. Langt unna komfortsonen, for å si det sånn. Turen, den var veldig lang og veldig mye utfordringer og sånn ... Men på en måte, det med at de har mye gruppeaktiviteter og litt sånn som de ikke har i ... De har det på skole og sånn også, men jeg merket at på alle skolene og sånn jeg har gått på, så har jeg aldri hatt den samme kjemien med alle på skolen eller i klassen min, da, i forhold til det man får her. Man får veldig god kjemi.

Disse turene var mer omfattende enn for eksempel å dra på leirskole, som mange hadde erfaring med fra før. Dette var også noe annet enn de fleste hadde gjort med familien. Det ble opplevd som ekstreme aktiviteter, som ga helt nye og felles opplevelser samtidig som det ga den enkelte en opplevelse av mestring, og noe de kunne være stolte av og kanskje også skryte litt av:

Å dra opp den største torsken jeg noensinne har sett, gjør jo noe med deg. Det var drit gøy og kult. Og alt på en gang. Når jeg fikk til det, kan jeg jo få til det meste, om jeg bare får sjansen.

Det er ikke vanskelig å forstå denne informanten, som syntes det var gøy å trekke en stor torsk. Spørsmålet er likevel om denne opplevelsen har overføringsverdi til andre situasjoner. Ungdommene selv mente at dette var erfaringer de ville ta med seg videre. Som en av ungdommene sa, etter å ha vært med på tokt med «Christian Radich» og ha vært sjøsjuk i noen dager:

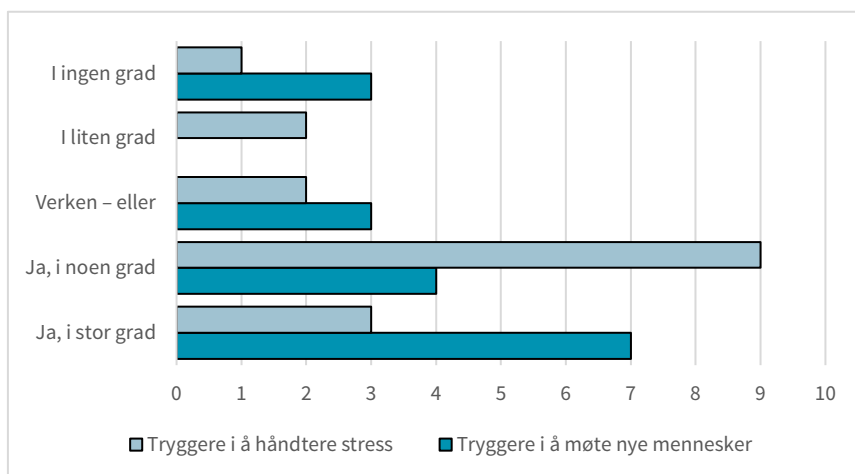
De du har vært så sjuke med. Da har du ikke så mye mer å skjule. Når jeg etterpå klarte å klatre til topps. Jeg var så stressa. Hadde puls på 200. Men herregud, så kult. Og når jeg klarte det, da kan jeg klare alt, tenker jeg nå.

Turene med Café Hanco har flere funksjoner. De gjør deltakerne rikere på opplevelser og erfaringer. Dessuten får ungdommene øvelse i å samarbeide med nye mennesker og å håndtere stress. Opplevelser av gjensidig avhengighet for å få løst en oppgave framholdes som viktig av flere informanter.

Samtidig skal det legges til at det er vanskelig å konkludere når det gjelder overføringsverdi, men kanskje er ikke det avgjørende. Gitt at utgangspunktet er at de unge trenger fellesskap og tilhørighet, så er det liten grunn til å betvile at turene er et egnet virkemiddel for å sikre at ungdommene blir kjent, noe som er av stor betydning for tiden videre på Hanco. Selvsagt kunne de bli kjent på andre måter, men trolig ville det tatt lengre tid. At turene er lagt ved oppstart, er derfor viktig. Turene fungerer imidlertid ikke like godt for alle. Jeg fikk høre om ungdommer som ikke likte turene, akkurat som det var ungdommer som ikke fikk den helt store mestringsopplevelsen.

Uansett er turene bare en start og et virkemiddel. De viktige aktivitetene skjer i Café Hancos umiddelbare nærhet. Mye av det de lærer gjennom de daglige aktivitetene, handler også om mestring, blant annet knyttet til å møte nye mennesker og å håndtere stress. Om vi ser på resultatene fra websurveyen, synes det også som om ungdommene selv vurderer at det samlede oppholdet på Café Hanco har hatt stor betydning for dem, både når det gjelder å møte nye mennesker og å håndtere stress (jf. figur 3.2).

Figur 3.2 Har det å ha vært med på Café Hanco gjort deg (i) tryggere i å treffe nye mennesker, (ii) bedre til å håndtere stress i hverdagen. Absolutte tall (N = 17).

Svarene, slik de framkommer i figur 3.2, viser at ungdommene selv opplever at tiden på Café Hanco har styrket dem: Tolv av 17 sier at de i noen eller i stor grad har blitt bedre til å håndtere stress, mens elleve sier seg enige i at de har blitt tryggere på å møte nye mennesker. Begge deler er sentrale dimensjoner når det gjelder livsmestring. Sagt på en annen måte erfarer et flertall av ungdommene at de har fått styrket livsferdighetene. Dette er faktorer som er viktige å mestre i skolen, i lære og i arbeidslivet.

3.3 Samling rundt leirbålet

Mat er viktig på Café Hanco. Det kan synes opplagt gitt at det er en kafé. Den ene av ungdomsbedriftene er også basert på salg av mat, noe som naturligvis skaper et behov for kjøkken. Kafeen er likevel bare én av årsakene til at jeg løfter fram matens betydning for tiltaket. Mat har også en avgjørende funksjon for å skape fellesskap og samhold innad. På mange måter kan matbordet best forstås som Hancos leirbål, som samler de voksne og ungdommene. At matens og måltidets betydning var gjennomtenkt, kom fram i intervjuer med ansvarlig for kjøkkenet.

Jeg har jobbet med ungdommer og syns jo det å være med og drive en kafé med ungdommer, det er greit. Det kan jeg. Men så tenkte jeg jo også at ungdommene liker jo ikke noe. De vil jo bare ha kebab. Altså, vi har pizza av og til. Men jeg ville vise dem at god mat er stas. I dag hadde vi kyllingconfit. De syns det er supergodt. Jeg ville at de skulle lære at annet enn junkfood er godt. Mange trenger også å få i seg sunn mat. Det er mange med dårlige matvaner hjemmefra. Mye usunn mat.

Det første jeg sa da jeg kom, er at vi må ha et langbord. Så vi kan spise sammen. Det skal være naturlig, som i en familie. Man prater sammen om det som har skjedd. Det handler om det familiære og å lære høflighet. Bygge fellesskap rundt måltider.

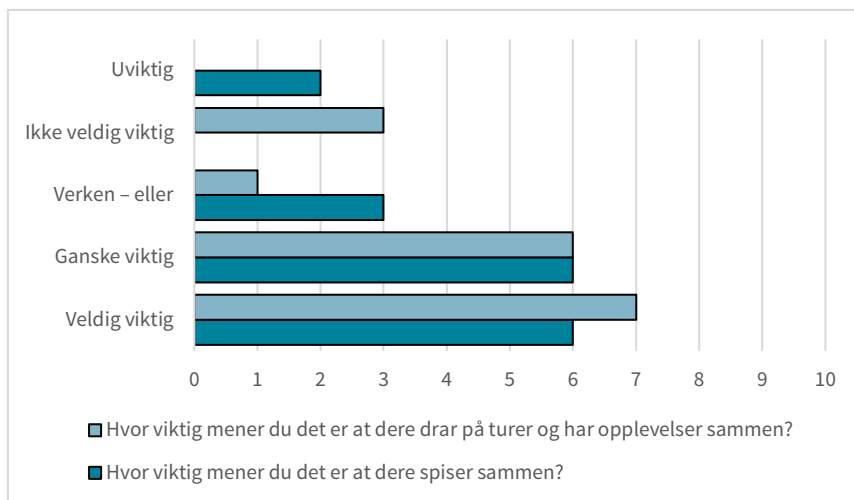
Flere elementer i sitatet over er relevant for å forstå matens betydning på Hanco: For det første må ungdommene lære nye matvaner. De må øve for å forstå at annen mat enn junkfood er godt. For det andre trenger de påfyll av sunn og næringsrik mat. For det tredje har måltider en samlende funksjon.

På Café Hanco er felles måltider institusjonalisert. Voksne og ungdommer spiser sammen og sitter sammen ved et langbord. Jeg har vært så heldig å få være med på flere av disse lunsjene. Rundt bordet er det lett

prat om alt og ingenting – været, hva man har gjort, hva som skjer, og saker som opptar de som er samlet. Sånn er det også i de andre ungdomsbedriftene. Om man er ute på tur, settes det av tid til felles måltider med god mat. Det handler om å samles og å inngå som en del av et fellesskap. Dette fellesskapet drives fram av småprat, men det er samtidig en øvelse i å være sammen og å bidra. For eksempel er det krav om å rydde opp etter seg. Kort sagt får de unge øve seg på sosiale ferdigheter, noe mange vil ha stor glede av senere.

I websurveyen har vi spurt om turene og om hvordan de unge vurderer det å spise sammen. En mulighet kunne for eksempel være at de voksne mener at felles måltider er viktige, mens ungdommene ønsker frirom. Resultatene er framsatt i figur 3.3 og indikerer at situasjonen ikke er slik. Det er stor oppslutning om turene så vel som felles måltider.

Figur 3.3 Hvor viktig er det at dere drar på turer sammen, og hvor viktig er det at dere spiser sammen? Absolutte tall (N = 17).

Figur 3.3 gir støtte til at ungdommene slutter opp om den delen av prosjektet som handler om å dra på turer og spise sammen. Hele tolv av 17 gir uttrykk for at felles måltider er veldig eller ganske viktig. Ytterligere én, altså 13 av ungdommene, sier det samme om turer og opplevelser.

Samtidig ser vi at ikke alle er samstemte. To av ungdommene mener at felles måltider er uviktige, enten for dem eller for prosjektet mer generelt. Når det gjelder turer og opplevelser, er det ingen som mener det er uviktig, men tre personer gir uttrykk for at de mener det ikke er veldig viktig.

3.4 Stolthet som beskyttelse mot andres blikk

I intervjuene kom det fram at en del av de unge var bekymret for andres blikk. Blant annet var det enkelte som opplevde det som belastende å være i den gruppen av ungdommer som går på tiltak. Dermed er det ikke sagt at de drømte om å gå på skole med sine jevnaldrende. En jobb gir også sosial anseelse, ikke minst fordi arbeid innebærer at man gjør noe som det er etterspørsel etter. Dessuten får man lønn, og økonomisk status synes i noen grad å kunne konverteres til sosial status.

Nå mottar ikke den enkelte ungdom på Hanco lønn for de ordinære oppgavene de utfører. De kan likevel tjene penger dersom de påtar seg oppdrag på kvelden eller i helgene, deriblant å drive lørdagskafé. Inntjeningen i ungdomsbedriftene går til felles turer og opplevelser. At man ikke mottar ordinær lønn, forhindret ikke at enkelte omtalte oppholdet på Hanco som en jobb. Andre fortalte at de brukte turene og opplevelsene for å fortelle hva de drev med. Felles var behovet for å kunne fortelle noe som ga dem verdighet og sosial anseelse utenfor Hanco. For andre var det viktig at det de gjorde, var skikkelig og bra, noe de kunne stå inne for. Et eksempel var matlaging:

Noe som har vært viktig for meg, er at vi ikke gjør noe på liksom. Den maten vi lager på kjøkkenet her, er skikkelig bra. Dette er topp kvalitet. Noe vi kan selge på restauranter. Det gjør meg skikkelig stolt. Jeg er ikke bare ... hva skal jeg si ... på et sånt tiltak hvor alt er lov.

Andre ungdommer trakk fram turene, som jo var «helt andre og mye mer ekstreme enn det de gjør på skolene rundt omkring». At Hanco besto av aktiviteter som ble gjort skikkelig, var noe flere av ungdommene la stor vekt på. Det er et tiltak for utsatt ungdom, men det er først og fremst et sted hvor man «lærer gjennom å gjøre», og hvor det som leveres, holder høy kvalitet. At det også er et marked med etterspørsel etter maten og tjenestene i Riv og Røsk og Hanco Media, ble framholdt som veldig bra. «Vi er ikke bare et sted hvor vi gjør ting på liksom, vi gjør ting som folka der ute vil betale for. Det synes jeg er skikkelig motiverende. Da kan jeg stå i dette.»

3.5 «Jeg holder en hånd på ryggen din»

Voksne som oppleves som trygge og forutsigbare av ungdommene, er avgjørende for at Hanco skal lykkes med å kunne hjelpe. Dette er ungdommer som har til felles at de har erfaring med ustabilitet. At de møter voksne som ser dem, bryr seg og vil dem vel, framholdes av de unge som viktig. De voksne fungerer på noen måter som en ekstra familie.

De er jo reservefamilien min. Av og til mer enn det også.

Samtidig gir bruk av «familie» delvis feil assosiasjoner. Bildet er riktig fordi de voksne arbeider ut fra et mål om å møte hver enkelt ungdom der de er i eget liv. Det er likevel bare en del av måten de voksne møter de unge på. Like viktig er det at ungdommene blir møtt med krav og klare forventninger. At de undertegner en arbeidsavtale, er en god illustrasjon på at Hanco er noe annet enn en familie. Forventningene er at deltakerne skal komme presis, gjerne litt før, og være høflige mot alle. En av de voksne sa det slik:

Vi må lære dem en del viktig høflighet. Her skal de si hei når de kommer, og ha det når de går. Det er enkle sosiale spilleregler, men som de har så vanvittig mye glede av når de skal ut i arbeidslivet. Da kan de ikke bare se ned på telefonen og grynte.

Alminnelig høflighet, sammen med kjennskap til grunnleggende sosiale kjøreregler, er kompetanser man forventer at ungdom skal ha lært hjemme, men som mange av disse (og andre) ikke har tilstrekkelig kjennskap til. Som besøkende, hvor jeg kom innom med jevne mellomrom, ble jeg slått av at høflighet var en kompetanse ungdommene lærte seg relativt raskt. De gangene jeg kom til kafeen, var det alltid «hei», etterfulgt av spørsmål om jeg ville ha en kaffe. I utgangspunktet skulle man ikke tro at dette er vanskelig, men da jeg fikk vite at jeg akkurat var blitt konversert og servert av en person med sterk sosial angst, stilte saken seg annerledes. For ungdommene som vil, men som trenger hjelp, var det imidlertid stor støtte å få gjennom de individuelle løpene. På spørsmål beskrev en av de voksne lederne sin rolle slik:

Jeg pleier å si det slik: Jeg legger hånden på ryggen deres. Jeg veier over 0,1 tonn. De klarer ikke å dytte meg bakover, men tar du et skritt framover, kommer jeg etter.

Metaforen «jeg legger hånden på ryggen deres» oppsummer Hancos praksis. De voksne inkluderer, legger til rette og møter ungdommene der de

er. Fra deres ståsted lages det individuelle planer, som følges opp med krav og utprøving av ulike gjøremål. De avgjørende stegene framover må de gå selv, men om de trenger det, så får de støtte som hindrer dem i å gå bakover.

3.6 Å se ungdom der de er

Til nå har jeg skrevet om ungdommene som om de mener det samme og vil det samme. Det er imidlertid stor variasjon dem imellom. Dette handler om hvilke erfaringer de har med seg, og hva slags ballast de bærer på, noe som gikk tydelig fram i historiene til Trine, Erik og Geir. Men å møte ungdommene på egne premisser er utfordrende så lenge de er på forskjellige stadier i egen utvikling. Alder er et moment i denne sammenhengen. Det er forskjell mellom ungdom på 16 og 24 år. De har ulike behov, eller i det minste vil det ofte være forskjellige grep som må tas for at de skal føle seg sett og respektert.

I tillegg har ungdommene forskjellige evner, interesser og framtidsplaner. Denne erkjennelsen var en av bakgrunnene for hvorfor Café Hanco utvidet med flere aktiviteter enn kjøkken og kafé. Riv og Røsk er et eksempel på noe ganske annet, både i form av at aktivitetene i all hovedsak skjer ute i naturen, men også når det gjelder måten aktivitetene gjøres. Mens kjøkkenet stiller strenge krav til presisjon og å kunne konsentrere seg over lang tid, er Riv og Røsk lagt opp for ungdommer som trives ute, og som liker fysisk aktivitet. Noen eksempler er hummerfiske, trefelling, bygging av brygger, renovering av bygningsmasse etter brann og vannskader osv.

Om aktivitetene mellom de ulike ungdomsbedriftene er ulike, så er lederne samstemte når det gjelder en del kritiske faktorer som sikkerhet, krav til å bidra og å ta ansvar samt å være stolte over det man får til:

Målet er å ta de unge fra zero to hero, og det handler om yrkesstolthet.

I lys av å være en fleksibel læringsarena er det interessant i sitatet over at «hero» kobles til yrkesstolthet. Stolthet over det man gjør, holdes fram som nøkkelen til suksess. Jeg spurte de voksne hva de mener fungerer for ungdommene:

Jeg tror at vi har klare forventninger. De skal vite hva de kommer til. Her er vi hyggelige og høflige. Du kommer presis, helst litt før. Ting skal gjerne være litt bedre enn før dersom du låner noe. Det å

slite dem ut er ok. Men vi sliter dem ut med opplevelser og minner. Du sitter i båt, tar med en kaffe, det er sol. Så trekker vi opp hummerteiner. De har aldri gjort det før. Nå får de det til. De drar hjem og er slitne både mentalt og fysisk. Det er bra!

Dette er ungdommer som i liten grad synes det er moro å sitte rolig over lang tid. De skal bruke kroppen eller ut og jobbe med maskiner, som potensielt kan være farlige. Dette stiller betydelige krav til sikkerhet. Samtidig er humor viktig for å komme ungdommene i møte.

Jeg tuller jo masse med dem. Bruker humor for å komme innpå dem. Samtidig er det jeg som er den voksne. Er hummeren 2 mm for liten, er det rett ut.

Jon: Men du bruker også deg selv mye. Tør å gjøre feil og vise det.

Ja, og det tror jeg er veldig viktig. Det handler om å vise at man er et menneske. Å lære gjennom å gjøre.

På kjøkkenet er det tilsynelatende mer finmotorikk. Samtidig synes mye av forskjellene mellom kjøkken og Riv og Røsk å være knyttet til form. Grunnprinsippene i de to ungdomsbedriftene er påtakelig like. Jeg spurte lederen for kjøkkenet om hva som kreves for disse ungdommene:

Jeg tror på struktur. Stå opp om morgenen, spise frokost, komme fresh og nydusjet. Gjerne komme litt før tiden. Og oppføre seg høflig. Dette er min arbeidsplass også.

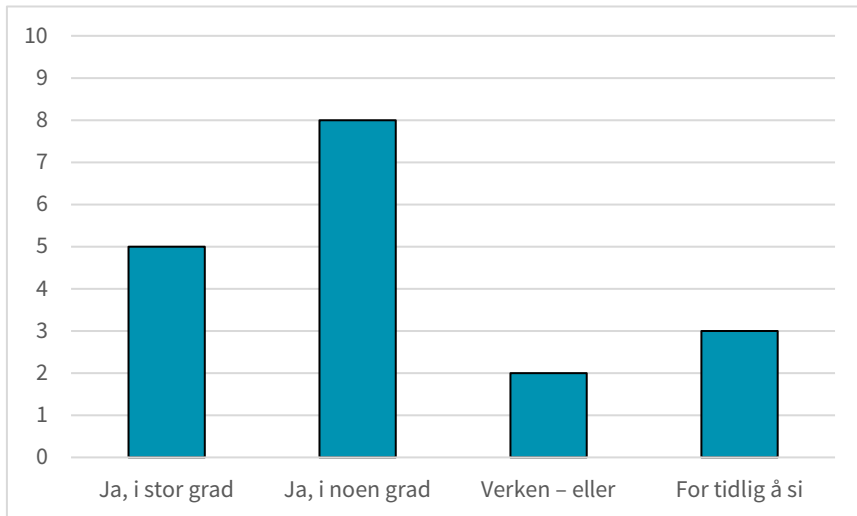
På litt forskjellige måter sier disse voksne det samme. Ungdommene må møtes med krav som de klarer å innfri. Det gir en opplevelse av mestring, men synliggjør også at de ikke driver med lek. Det er profesjonelle standarder som gjelder, og det gjelder både sikkerhet og sluttproduktet.

Et moment i den sammenheng er at det meste av det som skjer på Café Hanco, er virkemidler og ikke et mål i seg selv. Hanco er en læringsarena. De færreste av ungdommene skal bli kokker eller jobbe med hummerfiske eller trefelling. Aktivitetene er som treningsapparater. Man øver på å være en arbeidstaker, og i det ligger det også å gjøre ting skikkelig, profesjonelt. Man skal legge stolthet i det man gjør, og sluttproduktet man leverer fra seg.

Avslutningsvis i dette kapittelet vil jeg trekke fram svar på spørsmål om hvorvidt ungdommene føler seg tryggere på å ta egne valg etter et halvt år på Café Hanco. Svarene er satt inn i figur 3.4: 13 av 17 mener at

de i stor eller i noen grad er tryggere på å ta egne valg etter å ha vært på Hanco, sammenliknet med tiden før.

Figur 3.4 I hvilken grad har Café Hanco gjort deg tryggere på å ta egne valg? Absolutte tall (N = 17).

Ingen mener at det har gjort dem dårligere rustet til å fatte egne beslutninger, men to personer mener det er for tidlig å si da intervjuene ble gjennomført.

4 Hjem og familie

Dette kapittelet handler om ungdommenes familiære forhold, og hvordan det virker inn på deres situasjon på Café Hanco. Utgangspunktet er foreliggende forskning, hvor et gjennomgående funn er at familien har stor betydning, enten det gjelder forskjeller i tilbøyelighet til å fullføre skolen eller skoleprestasjoner (se blant annet Bakken 2010; Lødding 2011; Opheim mfl. 2010). Forklaringen henger sammen med hvilken verdi utdanningen har i hjemmet, hva slags hjelp og støtte elevene har fått hjemmefra for å gjøre skolearbeidet, samt grad av stabilitet i privat-sfæren. Dette er forhold man kan anta at også er av betydning for ungdommene på Café Hanco. Ikke minst er dette relevant for å forstå de utfordringene de voksne på Hanco må håndtere når de skal møte ungdommene. Spørsmålet er hvordan Hanco kan bidra til å beskytte ungdom som kommer fra mindre velfungerende hjem.

4.1 Hva kommer ungdommen fra?

Ungdommene på Café Hanco kommer fra ulike hjem. Noen foreldre har fungert bra og fulgt opp barna, mens andre har vært mer fraværende. Det er sjelden et enten – eller, det synes først og fremst som om en del foreldre har slitt med å få dagliglivet til å gå opp. I noen tilfeller kan det skyldes perioder med arbeidsledighet og økonomiske bekymringer, for andre har det vært varierende grad av rusproblematikk og sykdom. Ustabilitet på grunn av samlivsbrudd og flytting er også et tema som går igjen, ifølge ungdommene – for dette er deres fortolkninger og opplevelser; jeg har ikke snakket med foreldrene. Men med utgangspunkt i ungdommenes forståelse har de en felles opplevelse av at de har hatt en krevende oppvekst, mer utfordrende enn de fleste jevnaldrende. Samtidig følger de gjerne opp med historier som også viser at foreldrene bryr seg om dem, til tross for at de har måttet håndtere for mange ting på samme tid.

Om vi vender tilbake til Trine, Geir og Erik, er to trekk påfallende. Det ene er hvor forskjellige deres livsløp har vært fram til de møttes på Café Hanco. Det andre er at forhold i og hendelser med familien tillegges stor

betydning for situasjonen. For Trine er det moren som ikke oppdaget eller fikk informasjon om datterens mobbing før etter flere år, noe som gjorde det vanskelig å ta grep. Det er ikke unikt for Trine å ha en mor uten kjennskap til situasjonen barnet står i. Skolens manglende evne eller vilje til å avdekke og håndtere mobbing, sammen med svakt skole-hjem-samarbeid, gjør at en slik situasjon kan bli stående fastlåst. Eriks fortelling handler i større grad om betydningen av å flytte og derfor ikke ha tid til å komme inn i et sosialt vennemiljø. Det er ikke overraskende at hyppige flyttinger kan være med på å skape utrygghet og bli en barriere for å komme inn i sosiale fellesskap. For Geir synes ikke familiære forhold å bli tillagt like stor betydning. Forskjellen mellom de tre fortellingene synliggjør noe av kompleksiteten som kjennetegner ungdommene som har avbrutte løp. Det er, som pekt på en rekke steder i rapporten, ikke én hendelse eller ett forhold som kan forklare at situasjonen har blitt som den ble. Det er snarere en sum av flere og samvirkende forhold som øker risikoen for ikke å fullføre et påbegynt løp.

I websurveyen stilte jeg spørsmål om familien. Svarene derfra kan gi et bilde av situasjonen for dette kullet, men er trolig et inntak til å si noe om hvordan situasjonen ofte er for ungdom som sliter. I tabell 4.1 har jeg satt opp noen viktige forhold ved familien.

Tabell 4.1 Situasjonen ungdommene har vokst opp i, 2018–2019. Absolutte tall (N = 16/15).

Foreldrenes utdanning	(N = 16)	
	Ungdomsskole	6
	Fullført videregående skole	5
	Universitet/høyskole	4
	Vet ikke	1
Foreldrenes arbeidsstatus	(N = 15)	
	Begge jobber	5
	Mamma jobber, ikke pappa	2
	Pappa jobber, ikke mamma	6
	Ingen i jobb	2

Av opplysningene framgår det at en betydelig andel av ungdommene har foreldre som selv kun har grunnskole. Om vi sammenlikner andelen med statistikk for Østfold i, er det imidlertid ikke slik at disse ungdommene skiller seg fra andre ungdommer i fylket. Da er det mer relevant å trekke

fram at en betydelig del av ungdommene kommer fra hjem hvor enten ingen eller bare én av foreldrene er i arbeid.

Er så foreldrenes utdanningsnivå og arbeidstilknytning avgjørende i denne sammenheng? Formålet er ikke å gjøre noen grundige analyser av hvilken betydning bakgrunn har for disse ungdommene. Det er unødig fordi det foreligger mye forskning som synliggjør at familie har stor betydning for barn og unges ambisjoner, motivasjon og ikke minst troen på egne muligheter. Dette kan eksemplifiseres med faget matematikk. En fortelling som går igjen når barn sliter i matematikk, handler om hvordan mange foreldre håndterer dette. I stedet for å fokusere på strategier for læring er det ungdommer som blir fortalt at det ikke er noe rart at de syns matte er vanskelig, for det har aldri vært noen i familien som har skjønt det.

For å få vite mer om hvor «på» foreldrene var i oppveksten, spurte jeg om hvor mye hjelp til skolearbeidet ungdommene mente at de hadde fått i oppveksten. Svarene viser at ungdommene på Café Hanco ikke skiller seg avgjørende fra andre ungdommer når det gjelder noen sentrale bakgrunnsvariabler knyttet til familie.

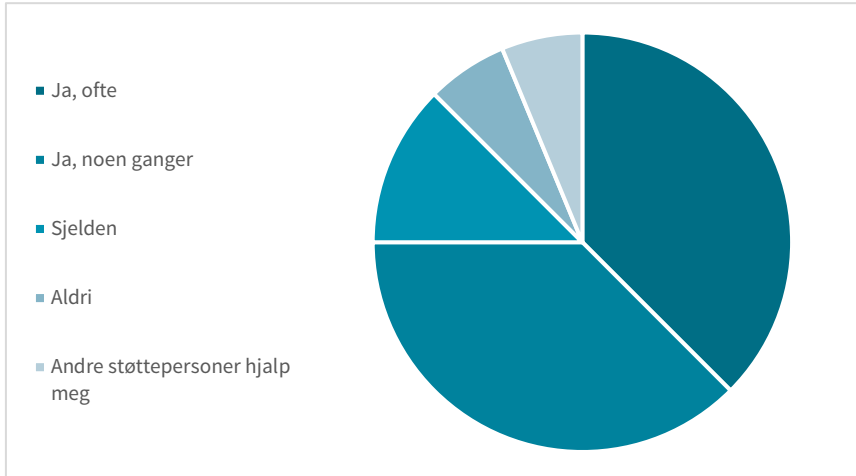
4.2 Hjelp til skolearbeidet

I figur 4.1 framgår det at de aller fleste av ungdommene fikk hjelp til skolearbeidet i oppveksten. Det varierer mellom «ofte» og «noen ganger», men det er altså ikke slik at dette er ungdommer som har vært overlatt helt til seg selv når det gjelder å håndtere skolearbeidet. Dette er viktig fordi man ofte antar at forskjeller i hjelp til skolearbeidet kan forklare deler av forskjellene knyttet til utdanning. I denne sammenheng vet vi selvsagt ikke hva slags hjelp de har fått, men vi kan fra svarene som er gitt, konkludere med at ungdommenes selvpresentasjon er at de var en del av den store gruppen som har fått hjelp av foreldre.

Det kan imidlertid ikke trekkes slutninger fra «hjelp til skolearbeidet» til hvorvidt skolen blir framsnakket og utdanning sett som en verdi i hjemmet. Vi har heller ikke kunnet følge utviklingen over tid. En typisk historie som kom fram i de kvalitative intervjuene, var at oppveksten hadde vært bra inntil noe uforutsett skjedde. En hendelse, som flere av ungdommene fortalte om, var samlivsbrudd og/eller sykdom. I noen tilfeller hang de også sammen, noe som i tillegg kunne aktualisere en rusproblematikk. Resultatet var at de unge måtte ta mye ansvar for hjemmet,

i noen tilfeller også for søsken. Mange fortalte at de opplevde denne situasjonen som krevende, samtidig som de holdt igjen for ikke å legge skyld på foreldrene.

Figur 4.1 Fikk du hjelp til skolearbeidet i oppveksten? Absolutte tall (N = 17).

Ut fra beskrivelsen så langt er det liten tvil om at ungdomsgruppen på Hanco er sammensatt. De har ulike erfaringer og opplevelser samt varierende støtte hjemmefra. Samtidig er ungdommene ofte lojale mot foreldrene. Gitt forskningens poengtering av familiens betydning for unges utdanningsvalg er det rimelig å anta at også ungdommene på Café Hanco legger avgjørende vekt på de rådene de har med seg hjemmefra. Av den grunn spurte vi dem om hva foreldrene rådet dem til når det gjaldt framtiden.

4.3 Foreldrenes råd

I websurveyen kunne ungdommene skrive inn det de ønsket i en åpen rubrikk, når det ble spurt om hva foreldrene rådet dem til. 13 valgte å svare på spørsmålet. Svarene er satt opp i boks 4.1. Av svarene framgår det at ungdommene på Café Hanco ikke oppfatter at foreldrene har store ambisjoner på deres vegne, målt i formell utdanning. Samtidig kan ambisjonene sies å være betydelige målt i lykke. Det er ingen liten ambisjon å gjøre noe man liker og trives med, og som man opplever som meningsfullt.

Boks 4.1 Hva foreldrene råder ungdommene til

- Å gå det jeg selv ønsker
- Å gjøre det jeg synes er morsomt
- Å gjøre deg jeg vil
- Bruke hodet, og finne noe jeg synes er ålright
- De råder meg til å gjøre det jeg har gjort
- De støtter meg til å få til det jeg ønsker å bli
- Det meste jeg tenker på
- En masse forskjellig i jobb, skole, NAV osv
- Følge hjertet, ikke gi opp
- Fullføre kokkeutdanning. Jobbe hardt for det jeg drømmer om
- Gjøre noe jeg trives med
- Tenke over økonomi
- Universitet etter videregående

Noe som er interessant, er at ungdommene i liten grad gjør en eksplisitt kobling mellom «det gode liv» og utdanning. Det gode liv handler om å følge hjertet.

5 Tilhørighet og utenforskap

Temaet for dette kapitlet er betydningen av tilhørighet og fellesskap og ikke minst konsekvenser av vedvarende utenforskap. Sammen med familie er jevnaldrende en viktig del av det sosiale limet som styrker den enkelte i krevende hverdager. Det er følgelig nærliggende å anta at erfaringer med mobbing og krenkelser har negative konsekvenser for den enkeltes utvikling. Tidligere i rapporten har vi også fått innblikk i opplevelser av mobbing. Spørsmålet er hva Hanco kan bidra med for å styrke de unge som har erfaring med mobbing og utenforskap.

Før vi ser nærmere på ungdommene på Café Hanco, er det relevant å stoppe litt opp ved mobbing som tematikk. Som vi skal se, er dette en av de vedvarende og store utfordringene i norsk skole i dag.

5.1 Mobbing og krenkelser – et vedvarende problem

Opplevelser av krenkelser og mobbing står høyt på den politiske dagsordenen. En sentral del av dagens debatt er forankret i det såkalte Djupe-dalutvalget (NOU 2015: 2), som la grunnlaget for revidering av opplæringslovens kapittel 9 A, som skal sikre at det settes inn tiltak dersom en elev opplever å ikke ha et trygt og godt skolemiljø. Et viktig grep i den reviderte opplæringsloven er ansvarliggjøring av rektor når det gjelder å forebygge, avdekke og håndtere mobbing og krenkelser. Nå er det nedfelt at alle elever «har rett til å ha et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring».¹³

Samtidig er det avvik mellom idealer og realiteter. I 2019 svarte 6 prosent av skoleelevene fra 1. til 10. trinn at de har opplevd mobbing,¹⁴ noe

¹³ Elevenes situasjon ble forsterket gjennom et nytt regelverk fra 1.7.2017, <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/skolemiljo/informasjon-til-foreldre/>.

¹⁴ Elevundersøkelsen 2019 (Wendelborg 2020). Undersøkelsen er nettbasert, og det er elever fra 5. trinn til og med videregående skole. For 7. trinn, 10. trinn og Vg1 er det obligatorisk å delta. Definisjonen av mobbing i undersøkelsen for 2019 var: «Med mobbing mener vi gjentatte negative handlinger fra en eller flere sammen, mot en elev som kan ha vanskelig for å forsvare seg. Mobbing kan være å kalle en annen styggeting og erte, holde en annen utenfor, baksnakke eller slå, dytte eller holde fast.»

som vil si nær 40 000 barn og unge, et tall som tilsvarer antall innbyggere i en middels stor norsk by (Bjørnset mfl. 2020). Mobbing og krenkelser betegner alvorlige hendelser som gjentas over tid, hvor det er et skjevt styrkeforhold mellom den som mobber, og den som utsettes for mobbing (Wendelborg 2019). I denne sammenheng er det viktig å understreke at det har skjedd en endring i hvordan man forsto mobbing tidligere, og hva man gjør i dag. Før ble opplevelser av mobbing og krenkelser gjerne sett som et individuelt fenomen, mens det i dag forstås som en del av det psykososiale miljøet i klassen og ved skolen (Allen 2015).¹⁵ Det finnes også mye forskning som tematiserer sammenhengen mellom kvaliteten på skole- og læringsmiljøet på den ene siden og motivasjon, læringsutbytte, og sosial utjevning på den andre (Lødding & Vibe 2010; Skaalvik & Skaalvik 2005; Topland & Skaalvik 2010).

Dette er relevante innsikter når vi skal forstå risikofaktorene flere av ungdommene på Hanco er bærere av. De som har erfaring med mobbing og utenforskap, er sårbare fordi de ikke fullt ut har vært en del av det sosiale fellesskapet. Ut fra dagens forståelse har de opplevd to typer krenkelser. Den første er mobbingen fra jevnaldrende (og/eller lærere), og den andre er skolens manglende evne og eller vilje til å forebygge, avdekke og håndtere situasjonen. Hvordan Café Hanco best kan møte disse ungdommene, er derfor en sentral del av utfordringen de ansatte må håndtere.

5.2 Situasjonen for ungdommene

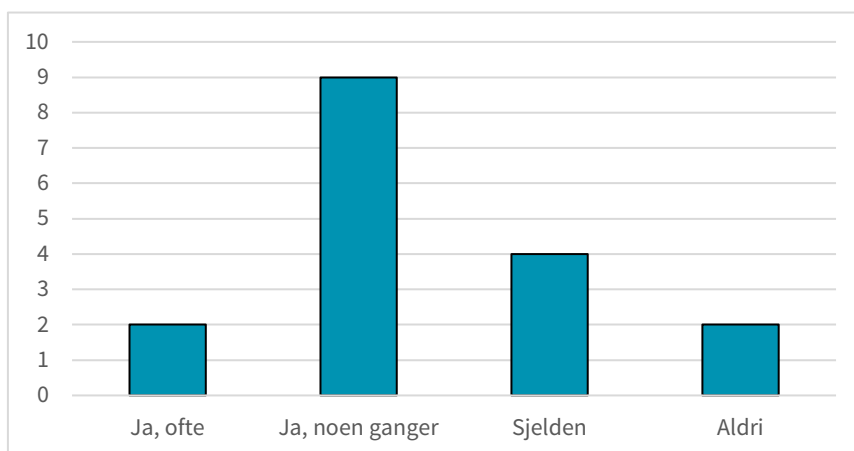
Opplevd utenforskap er en dominerende fortelling blant ungdommene på Hanco. Situasjonen er likevel sammensatt, også på dette punktet. Fra websurveyen gikk det fram at tolv av 16 personer sier at de har minst én nær venn i dag, og en like stor andel sier at de hadde det da de gikk på skolen (ikke vist i figur). Det er imidlertid uklart om dette er en venn på skolen, og hvorvidt det er samme venn de har nå som de hadde da de gikk på skolen.

I et annet spørsmål er hensikten å få et bilde av hvordan de har det i dag. Dette er gjort gjennom spørsmålet om det hender ofte at de opplever seg utenfor dem de vil være sammen med. Svarfordelingen framgår av figur 5.1. En konklusjon er at mange av ungdommene på Hanco fortsatt sliter med en opplevelse av utenforskap. Dette er viktig fordi det er nærliggende å anta at alt blir bedre så raskt de unge begynner på Hanco. Det

¹⁵ Se Seland mfl. 2020: 33 ff. for en kortfattet gjennomgang av feltet.

er også riktig at i de kvalitative intervjuene forteller nær alle ungdommene at de opplever en helt annen fellesskapsfølelse enn de har gjort tidligere. Dette er som «en familie», vi er alle på et «felles lag», og jeg «kjenner at folk er glade for å se meg», er bare noen av fortellingene jeg fikk høre, men at det er bedre, betyr likevel ikke at alt er bra.

Figur 5.1 Hender det ofte at du opplever deg utenfor de du vil være sammen med? Absolutte tall (N = 17).

Av figuren ser vi at elleve av 17 forteller at det fortsatt hender ofte at de føler seg utenfor i forhold til personer de vil være sammen med. Da jeg fulgte opp dette spørsmålet i de kvalitative intervjuene, var jeg opptatt av hvorvidt dette var en type utenforskap som skjedde innad blant ungdommene på Café Hanco. Svarene jeg fikk, synes ikke å peke i den retningen, tvert om. Det jeg fikk høre, var at dette var utenforskap knyttet til andre arenaer. Det kunne gjelde jevnaldrende mer generelt, men også tidligere venner og personer de hadde gått i klasse med. I noen grad synes det følgelig som om det var en type misunnelse rettet mot jevnaldrende, som fulgte et normert løp, og som de sammenliknet seg med. I intervjuene kom det opp flere forhold som indikerte at situasjonen innad på Café Hanco i stor grad blir påvirket av antakelser om jevnaldrende utenfor, og hvordan de ble oppfattet som en gruppe hvor forholdene ble lagt særskilt til rette.

5.3 Verden er utenfor

I intervjuene kom det også fram at en del av ungdommene kjente på det å være på et tiltak, noe jeg var inne på i kapittel 3. Å være på Café Hanco er et signal de unge sender til omverdenen. I intervjuene kom det fram at mange synes det både var trist og utfordrende når de ser hvordan andre, tidligere medelever og venner, «sklir videre», som en sa. En annen fortalte at man jo ikke akkurat «føler seg så vellykket når man er en ungdom på tiltak». Trygghet, mestring og selvfølelse er også en relasjonell størrelse og lar seg derfor påvirke av hva man møter fra omverdenen, og kanskje aller mest hvordan ungdommene tror omverdenen ser på dem:

Hvis jeg skal si noe om utfordringer, så synes jeg kanskje den største utfordringen for meg ved å være på kaféen, er at det er et sånn spesialtilbud, da. Jeg bryr meg veldig om hvordan jeg framstår for andre mennesker, det gjør jeg. Så jeg kjenner litt i egoet mitt, eller hva jeg skal si, når jeg sier at jeg går på ... Jeg går på et spesialtiltak for ungdom, liksom. Aldri vært i den gruppa før. Det tror jeg har mye å si, for hvis du behandler folk som du sliter, om det nå er ... Nå skal jeg bruke stygge ord her, men hvis du behandler noen som om de er tilbakestående, så blir man tilbakestående. Så det er litt sånn der ...

Jon: Hvordan jobbet du med deg selv i forhold til det med å være her?

Jeg synes egentlig ... Det har vært noe av den største utfordringen for meg, altså. Jeg måtte bare fortelle til meg selv at «vet du hva, nå har du faktisk havnet langt nede, og du må bygge deg opp igjen, og da får du starte der hvor du klarer, rett og slett. Ikke hiv deg rett inn i ett eller annet som blir for stort». Det slet jeg veldig lenge med. Jeg slet egentlig med det hele året. Fordi jeg har jo flinke kompisser og sånn som har kommet seg ut i jobb eller studerer eller hva det måtte være, så henger jeg igjen på en måte med igjen.

Og alle elsker en god suksesshistorie, men samtidig så vet jeg da vi gikk på ungdomsskolen og sånn, hvordan vi på en måte ... Høres fælt ut å si det, men hvordan vi så på den gruppa som slet, da. Det var liksom en egen avdeling for bøllene på skolen. Vi så jo på det som sånn der «åh, der er bøllene», liksom. Og nå følte jeg plutselig på at jeg var en del av det. Og det er kanskje det jeg har slitt mest

med når det kommer til Hanco. Jeg har trivdes veldig godt. Jeg trivdes veldig sammen med folka her, og det vi har gjort og alt mulig sånt noe, men jeg har på en måte ikke ville frontet det, hvis det går an å si det. Ikke med mindre jeg måtte. Det var liksom mer sånn «ja, jeg jobber på kafé», liksom. Istedenfor å si at, ja ... Jeg prøvde å være ærlig om det, men det satt litt langt inne.

Sitatet reflekterer en ambivalens som flere av ungdommene formidlet i intervjuene. På den ene siden syntes de tiltaket var nyttig og at samholdet og menneskene var bra, på den andre siden ga de uttrykk for en opplevelse av at det kan være krevende å stå i at de var en del av den gruppen som trenger hjelp. Ungdommene sammenlikner seg med jevnaldrende, deriblant andre de har gått på skole med, eller en mer generell forestilling om hva ungdom på deres alder burde gjøre. Sosiale medier ble også nevnt som en faktor hvor man kunne se hva «alle andre» gjorde, men som de ikke var en del av.

Det er ikke overraskende at enkelte av ungdommene opplevde det slik. Ungdommer, som andre, er opptatt av hva andre tenker om dem, og hva som gir sosial status. Det er heller ikke underlig at mennesker som opplever at framdriften har stoppet litt opp, synes det er en ekstra belastning når de sammenlikner seg med andre. For unge i skolealder er en slik sammenlikning umiddelbar fordi det er satt opp et normert løp for progresjon i skolegangen. Sammenlikning krever følgelig ikke mer enn at man ser på den oppsatte planen, eller på sosiale medier, så kan man sammenlikne seg med dem man gikk inn skoleporten med på første skoledag.

Fra ungdommene jeg intervjuet i Café Hanco, var ikke dette noen dominerende fortelling. Dermed er det ikke sagt at det bare var et fåtall av ungdommene som kjente det slik. Flere tematiserte at andre var kommet mye lenger enn dem, men det var likevel ikke slik at det var mange som ga uttrykk for at dette var like problematisk som informantene over.

En forklaring kan være at de voksne jobbet aktivt for å forebygge dette problemet. Et interessant skille i dette arbeidet er mellom samtale og aktivitet som kilde til å styrke selvfølelsen hos den enkelte. Det kan finnes en rekke argumenter for nytten av at ungdommer som trenger hjelp, anerkjenner situasjonen de er i. Et moment i debatten har vært å gjennomføre det som har vært referert til som «positivt selvsnakk». Det er imidlertid uklart hvor nyttig dette verktøyet er. Noen mener det kan være negativt, deriblant psykolog Ole Jacob Madsen. I en kronikk i *Aftenposten* (10.10.2019) skriver han at positivt selvsnakk kan ha motsatt av tiltenkt

effekt, at man føler seg dårligere enn tidligere. Forklaringen er individualisering, i betydningen at den enkelte får mye av ansvaret for en situasjon eller for å komme ut av den, enda det ligger strukturelle forhold bak.

På Café Hanco var det mange voksne å snakke med. Blant dem er det to som har bakgrunn fra PPT, hvor de jobbet som pedagogisk-psykologisk rådgivere. Begge har også erfaring fra miljøterapi i psykiatrien. I tillegg er det en psykolog som er tilknyttet Hanco og kan bistå når det oppstår behov hos ungdommene. Disse har en særskilte krevende jobb, hvor de møter mange utfordrende situasjoner. Å få teamet og den enkelte til å fungere er avgjørende. Ikke minst er det fundamentalt at et sted som Hanco har trygge og forutsigbare voksne. Denne tematikken behandles mer i rapportens siste kapittel.

For ungdommene synes aktiviteter å være viktige for å gi dem støtte og tro på seg selv, men som vi skal se, var det også en del som brukte aktiviteter for å kunne si til jevnaldrende hva det er de holder på med.

5.4 Fellesskap og oppfølging

Gjennom intervjuene med ungdommene ble det ofte trukket fram at Café Hanco var ulikt alt annet de hadde vært med på. Dette handlet om aktivitetene, om forholdet mellom de jevnaldrende og ikke minst forholdet mellom dem og de voksne. Dette er også tre elementer som er sentrale byggesteiner i pedagogikken som ligger til grunn for kafeen. Spørsmålet er hvordan dette ble gjort i praksis.

I de tidligere delene har jeg presentert noen av de sentrale elementene knyttet til mat og felles måltider. Ideen om å samles rundt maten, er også en måte å sikre at ungdommene får mat, og at det de spiser, er sunt. I tillegg kommer betydningen av å samles, og at skillet mellom ungdommer og voksne ikke gjøres relevant mens man spiser. Dermed er det ikke sagt at forskjellen mellom de voksne og ungdommene er borte i de andre aktivitetene, tvert om. Skillet er gjennomgående, i betydningen at de voksne er ansvarlige for gjennomføring, opplæring og sikkerhet. Det sistnevnte kommer klart til uttrykk gjennom oppfølging av ungdommene. En viktig del av læringen skjer gjennom aktivitetene. Hanco bygger på prinsippet om å gjøre for å lære, noe som forutsetter en klar tildeling av roller og ansvar – hvem som gjør hva, og hva som forventes av hver enkelt.

Oppfølgingen strekker seg også utover aktivitetene og bidrar til at skillet mellom jobb og privatliv tidvis kan framstå som flytende for de voksne. Til tross for klare forventninger om oppmøte, at ungdommene

selv melder fra om de blir forsinket eller er syke, at de er rene når de kommer, og oppfører seg høflig mot de andre, er ikke alltid virkeligheten slik. I tilfelle noen bryter med disse forventningene, mobiliseres tett oppfølging. Dette vet ungdommene. Det er ikke greit og i tillegg vanskelig å utebli. Prinsippet synes å være å synliggjøre at man blir savnet på kafeen, ganske enkelt fordi det er bruk for deg, men også at vi kommer til å kontakte deg og kommer hjem til deg om du ikke kommer til oss. I flere av gruppeintervjuene ble dette tematisert og var en kilde til sterkt engasjement og glede blant ungdommen. Voksne som bryr seg om de er der eller ikke, har de ikke så mye erfaring med fra før.

[Snakker i munnen på hverandre] Her blir du savnet, liksom. Det var en gang ... [Snakker i munnen på hverandre] Er du fem minutter forsinka, du fikk en telefon «hvor er du?» [Ler]

Ungdom 1: Jajaja, er ikke det kult, da?

Ungdom 2: Jo, det er bare bra. Det var en gang jeg var sliten, jeg kom ikke, xxxx kjørte hjem til meg og kom ...

Ungdom 1: Nei, serr? [Ler]

Ungdom 2: Jeg koddet ikke, hun kjørte hjem til meg, kom inn i huset mitt og dro meg ut av senga. Det er faktisk ikke kodd, hun kan bekrefte det.

Denne delen av arbeidet ble også tematisert i samtale med lederne. Flere pekte på at den tette oppfølgingen var helt avgjørende. «Her vet ungdommene at vi er på.» «Det er rett og slett ikke mulig å bli liggende i senga og game hele dagen.» Det gikk også fram at dette nok var og kunne bli oppfattet som krevende av en del ungdommer. Særlig i starten, når de ikke kjenner opplegget godt nok.

Når vi snakket om den tette oppfølgingen, ble jeg usikker på om ikke ungdommene gjennomgående opplevde det som invaderende:

Det er jo tidspunkter i dette året, hvor jeg mest av alt bare vil få lov til å være i fred, men så går jo ikke det. Dessuten vet jeg jo at de vil meg vel. Sånn har det ikke alltid vært på skolen, for å si det slik.

Det pedagogiske grepet som synes å fungere for de fleste av ungdommene, er å først gjøre oppmøte til en plikt, som støttes opp av tett oppfølging i form av SMS, telefoner og at man drar hjem til ungdommene

dersom det er behov for det. Deretter, og det er trolig nøkkelen til suksess, er ambisjonen å omgjøre at oppmøte skjer av plikt, til at de kommer av lyst, fordi de opplever at det er bruk for dem, og at de selv ønsker å være en del av fellesskapet. På den måten kombineres logikker fra skole og arbeidsliv på en måte som ofte fungerer gunstig. Derfor vil jeg sette av plass til å drøfte dette mer inngående i et eget punkt.

Før vi kommer dit, er det verdt å trekke fram ytterligere to temaer. Det første er ungdommene som dropper ut av Hanco, mens det andre handler om hvordan ungdommene utfordrer de voksne. Det er flere forklaringer på hvorfor noen dropper ut fra Hanco. Noen er feilrekrutteringer. De burde ikke ha startet på Café Hanco, fordi det forutsettes et visst initiativ for å få noe ut av tilbudet. Ungdommer som er for syke, eller som har for mange andre ting i livet, bør trolig heller få et annet tilbud som de kan få mer ut av. Samtidig er ikke rekruttering enkelt, og Hanco bør være et sted hvor man prøver å være mest mulig inkluderende. Det handler om å gi alle en sjanse dersom det er muligheter, men så heller løse ungdom ut dersom det ikke fungerer.

Jobben som voksen på Cafe Hanco passer trolig ikke for alle. Arbeidet er utfordrende og krever at også de voksne har en tilnærming som tidvis går ut over privatlivet. Telefoner og oppfølging må ofte gjøres på kvelden. Tett og nært forhold til ungdommene er en gjensidig forpliktelse. Gitt at det også er ungdommer som ofte har manglende sosiale kontakter, så er det ikke helt enkelt å si nei når en av ungdommene for eksempel spør en av de voksne om de kan gå en tur i helgen.

Å skape et inkluderende klima, et psykososialt læringsmiljø som omfatter alle, forutsetter i denne sammenhengen at de voksne byr på seg selv. Som en av ungdommene sa det:

Det er så fint å være her for de voksne har hjertet utenpå.

Dette handler om å være hele mennesker og å skape en situasjon hvor det alltid er litt varmere inne på kafeen enn det er utenfor. Det er heller ingen tvil om at alle lederne har et stort engasjement for ungdommene. På spørsmål om hvorfor de jobber på kafeen, er svaret ungdommene og troen på at de kan utgjøre en forskjell. Samtidig er det heller ikke noen tvil om at det sterke engasjementet, at beslutningene tidvis går raskt, er krevende. I neste del kommer vi tilbake til samarbeidet innad på kafeen.

5.5 Fra individuell til kollektiv identitet

I innledningen av rapporten refererte jeg til Hegnas (2019) studie, hvor hun pekte på potensialet i å begynne i lære. Hegna satte søkelys på ungdom som har sluttet på skolen, hvor de erfarte at de hadde mislyktes, men som trivdes langt bedre når de opplevde å bli en del av et team på en arbeidsplass. Ungdommene på Café Hanco synliggjør kraften i inkluderende fellesskap, men også at dette ikke er forbeholdt arbeidslivet. Fellesskap og opplevelsen av tilhørighet og å inngå i et team er en byggestein i Café Hanco. Læring, arbeidsprøving og muligheten til å ta eksamen i ulike fag er som ulike rom i et hus som hviler på denne grunnideen. Det interessante er hvordan logikken fra arbeidslivet trekkes inn i en skoleorientert sammenheng for å fremme opplevelsen av tilhørighet. Logikken fra begge sfærene forsterker hverandre.

Dette framgår blant annet i intervjuene, hvor inkludering, i form av bygging av et team med en kollektiv identitet, synes å skje langs to akser. Den første består av klare forventninger om at de møter opp, er klare og oppfører seg høflig og hyggelig. Den andre aksene er at de gjennom å inngå i ulike lag selv erfarer at det er bruk for dem. Inkludering og tilhørighet er ikke bare visjoner og løsevne ord, men blir en kroppsliggjort erfaring gjennom arbeidet:

Her er det jo slik at hvis en ikke kommer, så må vi som er her, gjøre jobben, den blir ikke gjort av seg selv.

Å drive en kafé er jo et kjempellesprosjekt. Det er sjukt kult å få til sammen. Noe ganske annet enn det vi driver med på skolen hvor det er prøve etter prøve.

Jeg går på Hanco selv om jeg er syk. Det er noe av det første du lærer her. Du kommer og gjør det du skal.

I samtalene med ungdommene gikk det fram at opplevelsen av tilhørighet var ny for mange, og noe de mente var avgjørende for hvorfor de trivdes på Café Hanco. At det var nytt, handlet ikke bare om forholdene på Hanco, men også de erfaringene mange av ungdommene hadde med seg. Deriblant var det utenforskap, men også lærevisjoner og en opplevelse av ikke å lykkes med skolearbeidet. For mange synes imidlertid opplevelsen av utenforskap å være det primære. Det enkleste uttrykket for at det ikke er lærevisjoner i seg selv, er når flere av ungdommene ikke bare lykkes i å ta eksamen i flere fag, de gjør det også med svært gode karakterer.

Ungdom 1: Over tid gjør det noe med deg når du oppdager at de andre elevene egentlig mest av alt er glade når du ikke kommer.

Flere i munnen på hverandre: Ja, ikke sant. Ganske sjukt akkurat det der.

Ungdom 2: Jeg opplevde vel at læreren heller ikke synes det var bra. Jeg fikk bare vite at du trenger ikke å komme. Jeg tror egentlig at han tenkte at om jeg er borte, blir dagen litt bedre. Litt lettere for ham, liksom.

På Café Hanco opplever ungdommene at inkludering ikke bare er ord uten innhold. Å få vite at man må møte opp, er én ting. Å høre at man er savnet, er sterkere. Aller sterkere er det likevel selv å erfare at det er viktig at de kommer, at det er bruk for akkurat dem. Dersom de uteblir, skaper det et problem for de andre: «Når jeg skal servere maten de har laget på kjøkkenet, er det ikke bare å la være å komme.» Dette er mekanismen i de tre ungdomsbedriftene på Hanco: synliggjøring av at en person ikke klarer å gjøre oppgavene alene. De løfter best sammen, men med en klar arbeidsfordeling som er bygget opp av gjensidig tillit og forutsigbarhet.

Et neste spørsmål er om ungdommene tar disse erfaringene med seg videre i tiden etter Hanco. Det er lett å skjønne at Hanco oppleves som et sted hvor livet er litt bedre og varmere enn hva mange har erfaringer med fra tidligere. Samtidig er Hanco kun ment å være et springbrett for videre utvikling. Dette kan handle om å gå tilbake på skole eller gå ut i arbeid. På Hanco kan de ta eksamen i flere fag, og de kan få prøve seg i arbeidslivet gjennom utplassering. Det eneste som ligger fast, er at de ikke kan bli værende på Hanco utover ett år. De skal videre i livet. Spørsmålet, den avgjørende testen, er hvorvidt de har fått en sterkere motivasjon for faktisk å gjøre dette etter oppholdet på kafeen. Dette er temaet for neste kapittel.

6 Framtidsorientering

Dette kapitlet handler om ungdommenes orientering mot framtiden. Har oppholdet på Café Hanco bidratt til å gjøre dem mer motiverte for å gå tilbake til skole, ut i lære eller ta seg et (annet) lønnet arbeid? Det er også relevant å spørre om de faktisk kommer til å gjøre det de sier, eller om det først og fremst reflekterer et håp for framtiden.

6.1 Det er opp til meg hvordan resten blir

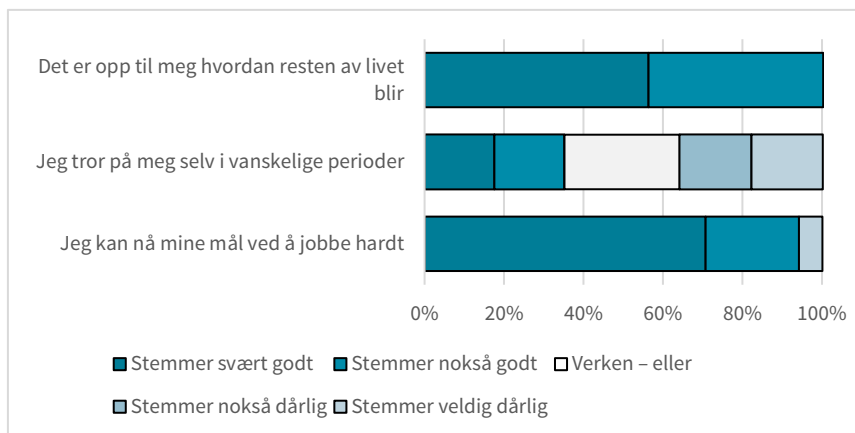
Hva ungdommene ser for seg videre, var et tema både i websurveyen og i de kvalitative intervjuene. Denne tematikken er viktig fordi ungdommene kun har begrenset tid (opp til et år) på Café Hanco, men også fordi målet med Hanco er at de skal hjelpes til å være i stand til å gå videre. Som det ble understreket av de voksne: «Vi skal ikke være en varmestue.»

I figur 6.1 har jeg satt opp svarfordelingene på tre ulike påstander, som måler aspekter ved ungdommens motivasjon og framtidstro. Den første er påstanden «Det er opp til meg hvordan resten av livet blir». Alle som besvarte undersøkelsen, svarte at denne påstanden stemmer svært godt eller nokså godt. I lys av siste del av forrige kapittel, med kollektiv orientering, synes det som om ungdommene anerkjenner at de har et eget ansvar for hvordan deres liv blir framover.

Poenget understøttes av svaret på den siste av de tre påstandene, «Jeg kan nå mine mål ved å jobbe hardt». Til dette svarer hele tolv av 17 at dette stemmer svært godt, mens ytterligere fire svarer at det stemmer nokså godt. Kort sagt har ungdommene på Hanco ganske stor selvillit når det gjelder at de kan få livet inn på et spor de ønsker, dersom de vil og arbeider hardt for å nå de målene de setter seg.

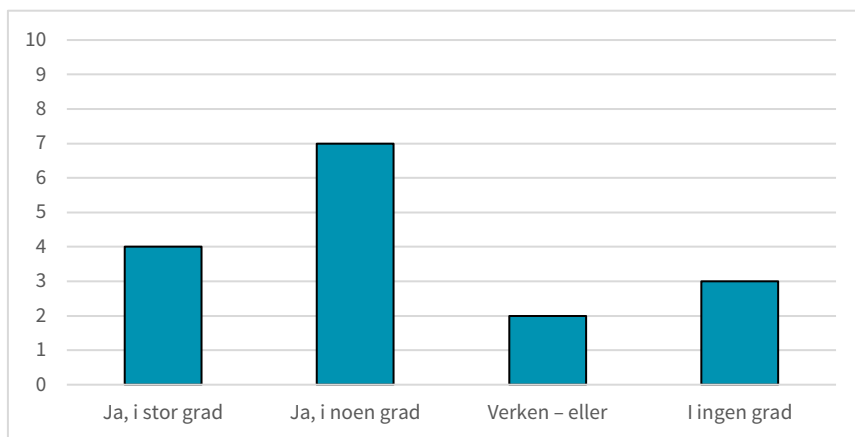
Samtidig er ikke alle svarene som framkommer i figur 6.1, like positive. Når det gjelder påstanden «Jeg tror på meg selv i vanskelige perioder», er svarene mer blandet. Seks av ungdommene mente at dette stemmer svært eller nokså godt. Samtidig er det like mange som svarer at det stemmer nokså eller veldig dårlig.

Figur 6.1 Det er opp til meg hvordan resten av livet blir, jeg tror på meg selv i vanskelige perioder, og jeg kan nå mine mål ved å jobbe hardt. Prosent (N = 17).

For ytterligere å gå inn i framtidorienteringen ble ungdommene spurt om hvorvidt de nå vet mer om hva de vil gjøre i framtiden, enn før de var med på Café Hanco. Svarene er satt opp i figur 6.2 og gir et bilde av at Hanco i stor grad lykkes med dette målet.

Figur 6.2 Vet du mer om hva du vil gjøre i framtiden, enn før du var med på Café Hanco? Absolutte tall (N = 16).

Svarene viser at elleve av 16 selv mener at de nå vet mer om hva de vil, enn før de startet. For de voksne på Hanco og ikke minst institusjoner som har bidratt økonomisk, er dette trolig å regne som svært gode tall.

I samtalene ba jeg dem trekke fram konkrete begrunnelser for hva som motiverte dem. Alle hadde en unik historie, samtidig var det felles fortellinger som gikk igjen. Flere trakk fram at de hadde hatt det gøy, og verdien av å være med i et fellesskap. Det viktigste for orientering mot fremtiden var likevel at de hadde fått en (fornyet) tro på at også de kunne få det til. Det er, som jeg viste tidligere i kapittelet, i stor grad opp til dem selv. For mange er dette en stor endring i livsinnstillingen. Som en sa:

Tidligere har jeg vært så sint og skuffet over skolen, familien, venner og meg selv. Det er ganske kjipt. Nå ser jeg eller prøver å se framover.

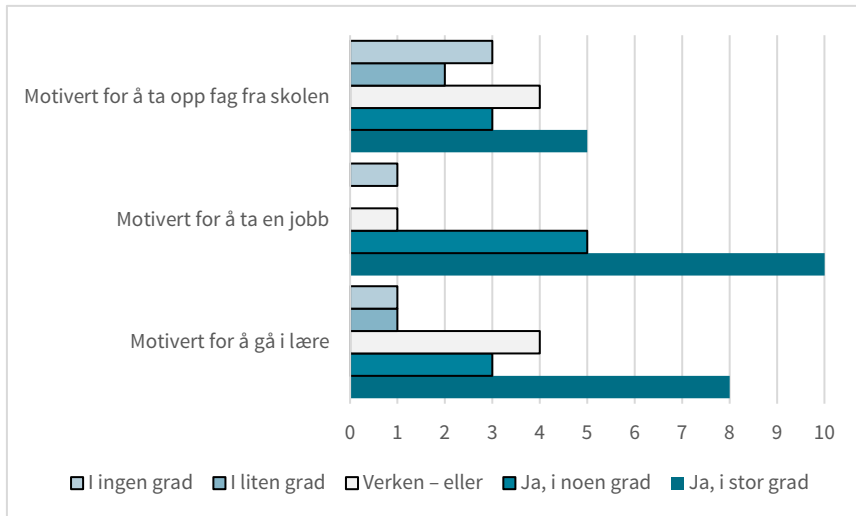
En annen la enda større vekt på at nå var det han selv som fattet de sentrale beslutningene. I lys av verdien av Hanco-fellesskapet er dette funnet viktig. Etter avsluttet tid på Hanco må de unge finne sin vei, og den må de gå videre alene. På den måten nyanseres hvordan fellesskapet på Hanco må innrettes.

En annen ting som motiverer meg nå, er tanken på å vite at denne gangen har jeg valgt det selv. Jeg har ikke bare blitt satt inn i system og fulgt den veien. Den gangen her er det jeg som har valgt å gå på skole. Og tenke over det at hvorfor jeg har valgt å gå på skole på en måte, jeg har faktisk lyst til å lære mer om verden rundt meg og bare holde meg fast til det. Okei, nå lærer jeg om språkdebatten i Norge på 1800-tallet, det er ikke det mest interessante, det er ikke nettopp derfor jeg valgte å gå på skole, liksom, men det kommer noe annet.

Sitatet over underbygger viktigheten av at også de unge vet at de ikke kan bli på Hanco over ett år. Hanco skal være et virkemiddel for å komme i gang og ikke bli oppfattet som et mål. Denne erkjennelsen illustrerer at Hanco først og fremst er en del av utdanningssystemet.

I websurveyen spurte vi også mer eksplisitt om hva de var motiverte for når de var ferdige på Hanco. I figur 6.3 har vi satt inn svarene når informantene ble bedt om å velge mellom tre alternativer: gå over i lære/opplæring i bedrift, ta en jobb eller ta opp fag fra skolen. Ikke uventet var svarene sammensatte, akkurat som ungdommene er ulike.

Figur 6.3 Har Café Hanco gjort deg mer motivert for å (i) gå i lære / full opplæring i bedrift, (ii) for å ta en jobb, (iii) ta opp fag fra skolen? Absolutte tall (N = 17).

Funn som er presentert tidligere i rapporten, har vist at mange av ungdommene er motiverte for å gå videre med andre aktiviteter etter tiden på Hanco. Det er viktig å presisere at tallene i figur 6.3 ikke forteller hvor motiverte ungdommene er, men hva de er motiverte for. Av figuren framgår det at ungdommene er særlig motiverte for å ta en jobb, men det er også mange som vil gå ut i lære. Noe færre gir uttrykk for at de er motiverte for å ta opp fag fra skolen.

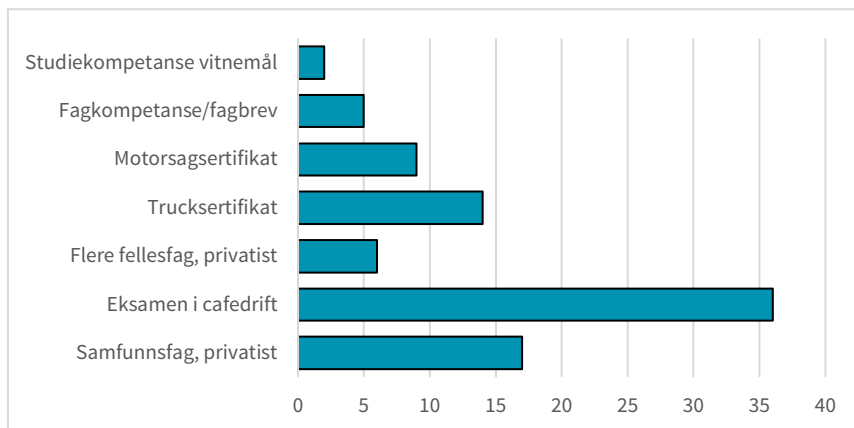
Det siste og avgjørende spørsmålet er hva som faktisk skjer, altså hva som er resultatene for ungdommene. Hva gjør de faktisk etter avsluttet opphold på Hanco? Dette er temaet for siste del i dette kapitlet. Først litt om arbeidsprøving.

6.2 Eksamen og kompetansevurderinger

I perioden på Hanco har mange av ungdommene avlagt eksamener. Fra oppstart og fram til i dag har det vært en økning i antall elever som tar fellesfag og som avlegger eksamen som privatister. I oppstarten var samfunnsfag et frivillig tilbud, men det ble gjort obligatorisk fra andre skoleår, i nær tilknytning til arbeidslivslæring, personligutvikling og den overordnede delen i læreplanverket. Majoriteten har valgt å ta privatisteksamen i faget. I tillegg er det ungdom som tar eksamen i enkeltstående fellesfag med mål om studiekompetanse eller forbedring av karakter. I

figur 6.4 framgår det en oversikt over antall som har avlagt eksamen innen ulike fagområder. Her har vi tatt med de tre første skoleårene, samt kullet som går inn i 2021.

Figur 6.4 Resultater totalt for alle kull og aktive pr. 31.01.2021 (etter 3 1/2 års drift). Absolutte tall (N=89).

De tre første årene har 36 ungdommer gjennomført eksamen i cafedrift med ekstern sensor. Eksamen resulterer i dokumentert kompetansebevis med et utvalg av læreplanmål innen restaurant-, kokk og servitørfag og salgsfaget. To kandidater har fullført med studiekompetanse med vitnemål i perioden på 3 år. Totalt i perioden har 5 fullført og bestått fagbrev /kompetansebrev (2 fagbrev innen institusjonskokkfaget, 1 kompetansebrev innen institusjonskokk, 1 fagbrev innen salgsfaget og 1 innen anleggsarbeiderfaget.).

6.3 Arbeidsprøving

Et viktig kriterium for suksess på Hanco er at ungdommene drar derfra fordi de har kommet over i nye løp som er gode for dem. Dette handler både om å sette grenser for hvor lenge de unge kan bli værende på Hanco, men først og fremst aktualiseres betydningen av arbeidsprøving og å gi dem smakebiter slik at de vet mer om hvilke muligheter de har. For mange har jo skolen stoppet opp fordi de var på feil studieprogram. Deretter har de gjerne prøvd å starte opp igjen flere ganger, men med lite vellykket resultat. En av de voksne forklarte at i starten var et uformelt kriterium for å bli tatt inn at man hadde «droppet ut av skolen tre–fire ganger».

I løpet av de tre årene jeg har fulgt Hanco, har det blitt betydelig klarere struktur og ansvarsfordeling. Et viktig grep var at de samme personene fikk ansvar for inn- og utlosing.

Nå jobber vi både med rekruttering av ungdommer og utlosing. Vi følger dem gjennom hele produksjonslinja, for å si det slik. Det er veldig deilig fordi det sikrer dem og oss en helhetlig plan.

De ulike aktivitetene kan derfor forstås som yrkesprøving, selv om de også kan få en rekke kompetansebevis underveis. Det avgjørende er at de får tett oppfølging og karriereveiledning. En viktig del av denne jobben handler om å etablere kontakt med aktuelle arbeidsgivere i nærområdet. På den måten kan ungdommene få smake på forskjellige typer jobber, men også selv få kontakt med aktuelle steder å gå i lære.

Vi kontakter mange forskjellige arbeidsgivere, og en stor del av jobben er jo å se hvor akkurat den ungdommen trolig vil få det til og vil trives. Vi må jo prøve å sikre oss mot at de får et nytt nederlag.

Tidspunktet for utlosing er derfor et sentralt tema og er også en styrke ved det å være en fleksibel opplæringsarena.

Fordi vi er en fleksibel læringsarena, kan vi jo ta dette med tidspunktet for når de skal ut, litt i forhold til den enkelte ungdom. Noen er klare etter kort tid, mens andre trenger noe mer. Jeg tror dette er så viktig fordi ungdommene her er forskjellige. Vi skal presse litt på, men presser vi for hardt, kan det lett gå galt.

En viktig del av utlosingen er derfor å bli kjent med sider av ungdommene som de selv kanskje ikke har full oversikt over.

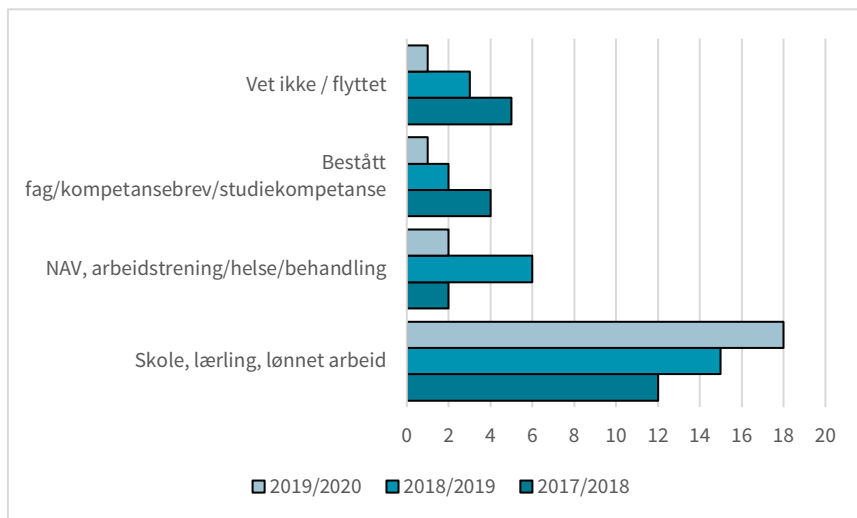
6.4 Hva har skjedd med ungdommene etter Café Hanco?

I en studie av et tiltak er mange interessert i målbare resultater. Har tiltaket effekter som kan dokumenteres? Det grunnleggende spørsmålet er hvorvidt offentlige midler til disse ungdommene brukes på den best mulige måten. Hvis svaret er ja, kan man diskutere hvilke lærdommer som kan overføres til liknende typer tiltak.

Til nå har vi målt endringer basert på ungdommenes subjektive vurderinger. Enkelte vil selvsagt hevde at dette er mangelfullt, og at informan-tenes opplevelse ikke er et tilstrekkelig mål. Jeg vil hevde at ungdomme-nes egen stemme og erfaringer er viktige. I denne sammenheng kan imid- lertid de subjektive dataene suppleres med opplysninger om hva som fak- tisk har skjedd etterpå.

Resultatene for de ulike årskullene er oppsummert i figur 6.5. Det framgår av tallene at langt de fleste har gått videre, enten i et opplærings- løp, i lære eller i arbeid.¹⁶ Dette er den klart dominerende statusen for deltakerne. Av totalt 71 deltakere er dette status per 31.12.2020 for 46 av ungdommene, noe som tilsvarer 65 prosent. I så måte er det mulig å konkludere med at tiltaket synes svært vellykket.

Figur 6.5 Hva har skjedd med ungdommene etter at de avsluttet hos Café Hanco? Status 31.12.2020. Absolutte tall.

Kilde: Café Hanco

Et fåtall av ungdommene er tilknyttet NAV. At noen er det, er trolig ikke så underlig gitt utgangspunktet til de ungdommene som rekrutteres til Hanco. Dessuten skjer det mye med ungdom i løpet av et år. Dette er hendelser og erfaringer man ikke kunne forutsi på forhånd. Man kan også

¹⁶ Disse tallene er basert på Café Hancos kartlegging av ungdommene som har deltatt i de tidligere årene.

legge til at det ligger i Hancos premiss at man er inkluderende i rekrutteringspolitikken. Er man i tvil om en person vil fungere, er det bedre å gi denne en sjanse enn å holde vedkommende utenfor.

Om man ser de tre første årene under ett, har altså 71 ungdommer deltatt på Hanco. I siste rapport til Udir, desember 2020, framgår tallene fra høsten i skoleåret 2020/2021. Totalt har 34 ungdommer vært inne, hvorav to har fått læreplass. Det samlede volumet er følgelig i overkant av 100 ungdommer.

Årlig er det et lite antall som slutter eller som blir lost ut av tiltaket. I 2019/2020 var det to som avbrøt løpet underveis. En sluttet på grunn av manglende motivasjon og ulike sosiale problemstillinger, mens en annen sluttet på grunn av angst, noe som gjorde det umulig for vedkommende å være med i aktivitetene. I løpet av de tre første årene har ti ungdommer gått over i NAV-arbeid eller behandlingstiltak. Dette er ungdom med sammensatte utfordringer. Konkret vil ungdom som, etter utprøving og arbeidspraksis ved Café Hanco, blir overført til et NAV-tiltak for videre arbeidskartlegging og utprøving, som i enkelte tilfeller har mål om lønnet arbeid eller full opplæring i bedrift. Det innbefatter også ungdom som har diagnoser og manglende læreforutsetninger, noe som utløser varig tilrettelagte tiltak. Denne kategorien inneholder også ungdom med store psykiske utfordringer og helsemessige problemer som gjør at de trenger psykologisk eller psykiatrisk behandling og oppfølging.

7 Avsluttende diskusjon

I dette kapittelet oppsummeres de viktigste funnene, før rapporten avsluttes med noen betraktninger om de institusjonelle utfordringene Café Hanco må håndtere. To spor peker seg ut. Det ene handler om landskapet rundt og spørsmål om hvor Café Hanco best forankres, det andre sporet peker innover og til hvordan Hanco best kan organiseres og ivareta de ansatte. Dette er ikke et spørsmål i evalueringen og var heller ikke et sentralt tema i datainnsamlingen. Likevel ble spørsmålet tematisert i flere omganger. Svaret er også av betydning for et mer overordnet spørsmål om hva andre tiltak kan lære av Café Hanco.

7.1 Sentrale funn

Studien er innrettet for å forstå ungdommene og identifisere avgjørende betingelser for at de skal få en utvikling hvor de er i stand til å fullføre skole, gå ut i lære eller ta en jobb. Analysene synliggjorde at dette krever langsiktig innsats. Tilbakevending er ikke én beslutning som tas én gang, det må velges på nytt og på nytt. For den enkelte ungdom krever det daglige valg om å stå opp, la være å game, møte opp og gjøre det som kreves. Dette er hardt arbeid både for den enkelte og for de som står rundt. Frafall framstår som en kronisk risiko for sårbar ungdom, noe de aktivt må arbeide med. I den sammenheng hører det med at frafall best kan forstås som en type «wicked problem». Det er sammensatt av en rekke tett sammenvevde faktorer.

Ambisjonen med Café Hanco er å fungere som startkabler for sårbar ungdom som har stoppet opp. Dette handler om å gi dem tilbake selvfølelse og opplevelse av mestring og å la dem prøve forskjellige typer aktiviteter. Det grunnleggende pedagogiske prinsippet er å gi ungdommen tro på seg selv og å gi dem kraft og motivasjon til å klare seg videre. Fleksibel læringsarena brukes for å betegne at Café Hanco er plassert mellom utdanningssystemet på den ene siden og arbeidslivet på den andre. En

viktig del av fleksibiliteten ligger i å kunne trekke veksler på begge institusjonene og på den måten gi ungdommene et større rom til å prøve ut hva som passer for dem.

Analysene ble organisert i fire deler, ut fra dimensjoner hvor ungdommene er særlig utsatt for å være sårbare:

Dimensjon 1 Individuelle forhold som selvfølelse og livsmestring

Dimensjon 2 Familiær støtte og verdier i hjemmet

Dimensjon 3 Sosial tilhørighet og utenforskap

Dimensjon 4 Framtidsorientering, ambisjoner og motivasjon

Et viktig hensyn er at et offentlig initiert tiltak ikke kan gjøre alt. Forskning indikerer for eksempel at familien har avgjørende betydning for utdanningsvalg og skoleprestasjoner. Det er imidlertid ikke enkelt å gjøre mye med interne familieforhold gjennom politiske beslutninger. Kompenserende tiltak, hvor ungdommene styrkes på andre områder, kan derimot være aktuelt.

Det innsamlede materialet synliggjør at ungdommene på Café Hanco er ulike. Forskjellene er knyttet til bakgrunn og årsakene til at de har blitt vurdert som aktuelle for Café Hanco. Det er også stor variasjon i hva ungdommene trives med, og hva de velger å gjøre videre. Et funn som bør framheves, er at Hanco oppleves som nyttig av de aller fleste av ungdommene, og at ungdommene gjennomgående mener at de er mer motiverte for å gå videre etter at de har vært på Hanco, enn før. At dette ikke bare er løsevet ønsketenkning, kommer til uttrykk i hva de faktisk gjør etterpå. For alle tre årene har det dominerende flertallet av ungdommene enten gått tilbake på skolen, ut i lære eller over i lønnet arbeid.

Nøkkelen til Hancos suksess synes å være å skape et fellesskap og en erfart opplevelse av at det er bruk for dem. Styrken i å være en fleksibel læringsarena er at Hanco kan trekke veksler på arbeidslivets inkluderende logikk om at det virkelig er bruk for alle som inngår i et team. For den enkelte handler dette om en kroppsliggjort erfaring av at det er et problem for alle andre dersom jeg er borte en dag, for da må de gjøre jobben jeg skulle gjort. Gjennom å være en fleksibel læringsarena kan man både holde på et slikt arbeidslivsfokus og holde på elementer fra skolen. Ikke minst skal ungdommene følge undervisning i enkelte felles fag, og de kan avlegge eksamen, noe som innebærer at tiden på Hanco bringer dem nærmere en avklaring, enten det er i retning av studiekompetanse, ut i lære eller å finne seg en jobb.

De fire dimensjonene analyseres i egne kapitler. Vi skal ikke ta opp alle de empiriske funnene her. De oppsummeres i tabell 7.1:

Tabell 7.1 Oppsummering av hva Hanco bidrar med for de ulike sårbarhetsdimensjonene

Sårbarhetsdimensjoner	Hva gjør Café Hanco – i utvalg
Individuelle forhold	<ul style="list-style-type: none">- Skape opplevelse av mestring – gjennom turer, møter med andre og aktiviteter i regi av Hanco- Styrke selvfølelsen og øke trygghet i møte med nye mennesker- Skape stolthet over hva man får til, og hva man gjør på Hanco- Trygge ungdommer til å ta egne valg
Familiær støtte	<ul style="list-style-type: none">- Gi støtte faglig og personlig til ungdommene- Være en slags reservefamilie bl.a. med tett oppfølging- Ikke skille strengt mellom arbeid og fritid
Sosial tilhørighet	<ul style="list-style-type: none">- Legge til rette for tilhørighet gjennom aktivitet- Koble voksne og ungdommer gjennom felles måltider og aktiviteter- Hente logikk fra arbeidslivet – det er bruk for meg. «Jeg er savnet om jeg ikke møter.»
Framtidsorientering	<ul style="list-style-type: none">- Være ungdommenes startkabler- La ungdommene prøve flere aktiviteter gjennom ungdomsbedriftene og i arbeidslivet- Mulighet til å ta fag- Gi framtidsorientering/kunnskap om muligheter- La ungdom få ansvar- Sette krav og la dem oppleve mestring- Ikke være varmestue. De unge skal ut når de er klare, eller senest etter et år.

Fra oversikten i tabell 7.1 framgår det at Café Hanco sitter med en svært omfattende pakke av ulike tiltak, som kan settes sammen og dimensjoneres på ulike måter for å tilpasses behovene til den enkelte ungdom. Det følger av et slikt opplegg at kartleggingsarbeidet og samarbeidsrelasjonene blant de voksne på Hanco er sårbart. Vi skal komme tilbake til de voksne mot slutten av kapitlet. Først litt mer om ungdommene og de ulike risikofaktorene.

7.2 Voksne ildsjeler

Man skal ikke oppholde seg lenge på Hanco før man skjønner, ser og blir grepet av hvor engasjerte de voksne er i de unges liv og skjebne.

Jeg holder jo på med dette fordi jeg virkelig brenner for ungdommene. At alle skal få en sjanse.

Det viktige hos oss er å sette ungdommene først. Det er dem dette handler om. Ikke oss.

Jeg kan vanskelig se noe mer meningsfullt enn å få ungdommene i gang. Komme seg videre.

Samtidig er Hanco en arbeidsplass. Etableringen gikk raskt, og flere aktører på ulike nivåer var både kreative og velvillige til å prøve nye grep for å få det til. I en tid hvor man ofte ser at silotenkning er dominerende, er etableringen med samarbeid mellom fylkeskommunen, skolen og OT imponerende.

Utviklingen på Hanco har gått raskt – fra oppstart med en kafé til i dag hvor det er flere ungdomsbedrifter. Utviklingen synes i noen grad å være et resultat av hvilke voksne som er rekruttert, og hva slags kompetanser og interesser de tar med seg inn i arbeidet. Samtidig er det påfallende hvor stor bredde det er blant de voksne. Forskjellene kommer til uttrykk i de ulike aktivitetene og i deres væremåte. I all hovedsak er dette trolig forskjeller som styrker Hanco, særlig i møte med ungdommene. Det gir en bredde i voksenpersoner, hvilket gjør at de fleste ungdommene kan finne personligheter de passer overens med.

Hurtige endringer, raske avgjørelser og stor forskjell mellom kollegaene er samtidig en kilde til konflikt og frustrasjon. Dette var et tema blant flere av de ansatte, særlig at det tar tid å finne gode måter å samarbeide på:

Det har jo gått seg mer til her nå, men vi trengte å prate mer sammen da vi plutselig var tre bedrifter.

Det kan jo gå en kule varmt her. Men alle respekterer hverandre, og det er helt avgjørende.

Det var jo tider hvor vi hadde altfor lite struktur. Vi sier at ungdommene må få struktur i livet, men vi visste ikke alltid selv hva vi skulle i løpet av denne uka. Men nå har dette blitt mye bedre.

I all hovedsak synes det likevel å være mest påfallende hvor lite åpen konflikt det er, gitt de raske endringene som er gjort. Konflikter er heller ikke nødvendigvis en ulempe. Problemet er snarere dersom man ikke har gode nok grep for å ta tak i og håndtere de uenighetene som oppstår.

En annen mulig grunn til at det ikke er store konflikter, er at arbeidsoppgavene over tid har blitt avklarte, og at de for en stor del er knyttet til aktiviteter. Man kan derfor heller påpeke at problemet kan bli at man blir

fastlåst i en type oppgave. Hver av ungdomsbedriftene er så spesialisert at de voksne ikke uten videre kan bytte roller. Dette skaper to potensielle utfordringer: for det første at det utvikler seg til virksomheter i virksomheten, for det andre at man begynner å se aktivitetene, eventuelt salget, som mål framfor som virkemiddel.

Det avgjørende og det samlende grepet i Hanco er at ungdommene settes i førersetet. Ingen av aktivitetene er der fordi de voksne synes det er viktig. Forutsetningen er at ungdommene opplever å bli trodd på, få tillit og bli en del av et fellesskap. Funnene viser at de aller fleste av ungdommene kan gå «fra zero to hero», men ingen gjør det alene.

Referanser

- Bakken, A. (2010). Prestasjonsforskjeller i Kunnskapsløftets første år – kjønn, minoritetsstatus og foreldres utdanning. rapport 9/2010. Oslo: NOVA.
- Bakken, Anders (2020). *Ung i Norge. Nasjonale resultater*. Rapport nr 16. Oslo: Nova OsloMet.
- Danielsen, Ole Andreas, Nora, Gotaas og Trine Myrvold (2020). *Styring gjennom støtte og veiledning: lokale effekter av pedagogiske virkemidler for tverrsektorielt samarbeid om utsatte barn og unge*. Rapport nr 11. Oslo: NIBR.
- Eriksen, O. (2010) Bortvalg, frafall eller utdanningsbrudd? Hvordan kan vi forhindre at ungdom bryter løpet i videregående skole? Basert på intervjuer med nøkkelpersoner ved 6 videregående skoler i Østfold. Høyskolen i Østfold
- Falch, Torberg, Johannesen, Anne Borge, Strøm, Bjarne (2009). *Kostnader av frafall i videregående opplæring*. Trondheim: Senter for økonomisk analyse.
- Hegna, Kristinn (2019), Learner identities in vocational education and training – from school to apprenticeship. *Journal of Education and Work*.
- Helve, Helena & Karen Evans (2013), *Youth and Work Transitions in Changing Social Landscapes*. London: The Tufnell Press
- Hupfeld, Kelly (2010), Resilience Skills and Drop Out Prevention. London: A review of Literature: Scholar Centric
- Kierkegaard S. (1994). Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed. I: Kierkegaard S. Samlede værker. Bd. 18. København: Gyldendal
- Lillejord, Sølvi, Kristoffer Halvorsrud, Erik Ruud, Konrad Morgan, Tor Freyr, Peder Fischer-Griffiths, Ole Johan Eikeland, Trond Eiliv Hauge, Anne Dåsvatn Homme og Terje Manger (2015) *Frafall i videregående opplæring. En kunnskapsoversikt*. Oslo: Kunnskapssenter for utdanning.
- Lødding, B. (2009). Sluttere, slitere og sertifiserte. Bortvalg, gjennomføring og kompetanseoppnåelse blant minoritetsspråklige ungdommer I videregående opplæring.rapport 1372009. Oslo: NIFU STEP
- Nielsen, Tove (2011) *Øyer i hjertet*. Oslo: Oktober.
- Nyen, T., Skålholt, A. & Tønder, A.H. (2015): «Vocational Education and School to Work Transitions in Norway». I Bohlinger, S., Haake, U., Helms-Jørgensen, C., Toiviainen, H. and Wallo, A. (eds.) *Working and learning in times of uncertainty: Challenges to Adult, Professional and Vocational Education*. Dordrecht: Sense Publishers.

- Opheim, V., Grøgaard, J.B. & T. Næss (2010): De gamle er eldst? Betydning av skoleressurser og læringsmiljø for elevenes prestasjoner på 5., 8. og 10. trinn i grunnopplæringen. Rapport 34/2010. Oslo: NIFU STEP.
- Reegård, Kaja og Jon Rogstad (2016) *De frafalne. Hvem faller fra og hvorfor*. Oslo: Gyldendal akademisk
- Reegård, Kaja, Rogstad, Jon, Hegna, Kristinn (2019). Stedlige perspektiver på skoleliv og yrkesfag. *Nordic Journal of Comparative and International Education (NJCIE)*. Vol. 3.
- Rittel, H. and Webber, M.M. (1973) Dilemmas in a General Theory of Planning. *Policy Sciences*, 4 (2): 155-169.
- Rosen, Jeffrey A., Siri Warkentien & Susan Rotermund (2019). Stopping Out versus Dropping Out: The Role of Educational Resilience in Explaining on-Time Completion of High School. *American Journal of Education* 125 (1): 259-287.
- Strand, Anne Hege & Marianne Takvam Kindt (2020) *Unge i utsatte boområder – en kunnskapsoversikt*. Notat 24. Oslo: Fafo
- Thrana, Hilde M. (2016). Ungdommenes forklaringer på hvorfor de ikke fullfører videregående opplæring, i Reegård, Kaja og Jon Rogstad (red.) (2016). *De frafalne*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Tønder, A.H. & Aspøy, T.M. (2017). «When Work Comes First: Young Adults in Vocational Education and Training in Norway.» *International Journal for Research in Vocational Education and Training*, 4(3), 270-288.
- Usher, Elaine L & Frank Pajares (2008). Sources of Self-Efficacy in School: Critical Review and of the Literature and Future Directions. *Review of Educational Research* 78 (4) 751-796.
- Vogt, Kristoffer Chelsom (2017). Vår utålmodighet med ungdom. *Tidsskrift for samfunnsforskning*. 58(1): 105-119.

From zero to hero

Hvordan få ungdom med avbrutte utdanningsløp tilbake på sporet? I denne rapporten besvares spørsmålet med utgangspunkt i Café Hanco, som er en fleksibel læringsarena i Viken. Hancometoden er å fungere som startkabler for sårbare ungdommen, i form av å tenne en gnist og gi dem retning til å klare seg videre. Basert på kvalitative og kvantitative data, synliggjøres betydningen av opplevd tilhørighet for å skape ny motivasjon for læring. Mens mange av ungdommene har erfaring med utenforskap og individualisering i skoletiden, gir Hanco opplevelser preget av kollektiv orientering og samarbeid, hentet fra arbeidslivet.

Jon Rogstad var professor og forskningsleder på Fafo da prosjektet ble igangsatt. Ved avslutning av prosjektet er han forsker I på NOVA på OsloMet.
Kontakt: Jon.rogstad@oslomet.no

Fafo

Borggata 2B
Postboks 2947 Tøyen
N-0608 Oslo
www.fafo.no

Fafo-rapport 2021:06
ID-nr.: 20773